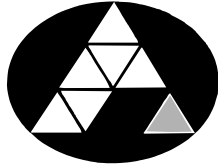

POHJOIS-KARJALAN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Heli Montonen
Johanna Naakka

**YMPÄRISTÖKASVATUSTA PÄIVÄKODISSA SATUNÄYTELMÄN
KEINAIN**
Retki osallistamiseen ja osallistavaan havainnointiin

Opinnäytetyö
Marraskuu 2010

POHJOIS-KARJALAN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2010
Sosiaalialan koulutus-
ohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
p. (013) 260 6670
p. (013) 260 6906

Tekijät

Heli Montonen ja Johanna Naakka

YMPÄRISTÖKASVATUSTA PÄIVÄKODISSA SATUNÄYTELMÄN KEINAIN

Retki osallistamiseen ja osallistavaan havainnointiin

Joensuun kaupunki, Mehtimäen päiväkoti

Tiivistelmä

Opinnäytetyön tarkoitus oli toiminnallisia, osallistavia menetelmiä käyttäen antaa Mehtimäen päiväkodin lapsille ja työntekijöille mahdollisuus tutustua kierrättämisen maailmaan satunäytelmän ”Tyyne-mummo ja sotkettu uimaranta” keinoin. Tämän toiminnallisen opinnäytetyömme päätarkoitus oli tukea työntekijöitä lasten osallistamisessa ja antaa heille ideoita havainnoida lasten toimintaa, oppimista, lasten innostumista ja kokemuksia sekä mitä lapset pohtivat ja kysyvät (toiminta – tunne – ajattelu).

Opinnäytetyöhömmme teimme Reggio Emilia -pedagogiikkaan pohjautuvan ympäristökasvatuksellisen satunäytelmän ja esitimme näytelmäämme Mehtimäen päiväkodilla. Osallistimme päiväkodin työntekijät mukaan toimintaan ja tekemään osallistavan havainnointitehtävän. Teimme sitä varten havainnointilomakkeen, jonka aineistoa käytimme opinnäytetyömme tuloksissa.

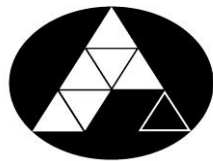
Opinnäytetyömme oli tekijöiden retki osallistamiseen ja päiväkodin työntekijöille retki osallistavaan havainnointiin. Tuloksista nousi esille draaman toimivuus lasten osallistamisessa ja työntekijöiden havaintojen teossa sekä lapsilähtöisyyden toteutuminen opinnäytetyössämme. Lapset olivat hyvin innostuneita satunäytelmästämme ja osallistumisestaan siihen. Halusimme opinnäytetyömme avulla antaa päiväkodin työntekijöille ideoita toteuttaa ympäristökasvatusta ja kestävää kehitystä sekä tuoda esille Reggio Emilia -pedagogiikan mahdollisuuksia havainnointiin, dokumentointiin ja omaan ammatilliseen kasvuun.

Kieli
suomi

Sivuja 60
Liitteet 5
Liitesivumäärä 10

Asiasanat

varhaiskasvatus, ympäristökasvatus, lapsilähtöisyys, osallistava havainnointi

NORTH KARELIA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

THESIS
November 2010
Degree programme in
Social services
Tikkariinne 9
FIN 80200 JOENSUU

FINLAND

Authors Heli Montonen, Johanna Naakka

**AN ENVIRONMENTAL EDUCATION IN DAY-CARE CENTRE THROUGH FAIRY
PLAY METHOD**

A journey to participatory and participatory observation

The city of Joensuu, the Mehtimäki day care centre

Abstract

The purpose of this thesis was by using the functional and participatory methods to provide the children and employees of the Mehtimäki day-care centre the possibility to get to know the ideology of recycling the fairy play of "Grandmother Tyyne and messed up beach". The main purpose of this functional thesis is to support the employees of the day-care centre in children`s participatory and give them ideas to observe the children`s functions, learning, the enthusiasm and children`s experiences as well as the questions and ponders raised up among the children.

For this thesis we accomplished the environmental educational fairy play on the basis of the Reggio Emilia –pedagogy, and the fairy play was presented at the Mehtimäki day-care centre. We participated the employees of the day-care centre to attend our project and to make participatory observation from the children. For this observation work, we elaborated an observation form for the employees. The data from the observation forms was processed at our thesis.

This thesis was a journey to participatory for us and a journey to participatory observation for the day- care centre employees. The results emerged drama`s functionality with the children and employees observations and child-originate realization/ realization of this thesis. The children were very exciting about fairy play and participation. We wanted with the thesis to provide the day-care centre employees to implement ideas for environmental education and sustainable development and to highlight the Reggio Emilia –pedagogies educational opportunities for observation, documentation and their own professional growth.

Language
Finnish

Pages 60
Appendices 5

Keywords

early childhood, environmental education, child originate, participatory observation

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	5
2	OPINNÄYTETYÖN TIETOPERUSTA.....	8
2.1	Varhaiskasvatus	8
2.1.1	Lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksessa	10
2.1.2	Ammatillisuus varhaiskasvatuksessa	11
2.2	Ympäristökasvatus	12
2.3	Reggio Emilia -pedagogiikka	15
3	OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄLLISET VALINNAT	18
3.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	18
3.2	Draama arvo- ja ympäristökasvatuksena.....	19
3.3	Osallistaminen	20
3.4	Sosiokulttuurinen innostaminen	21
3.5	Havainnointi	22
3.5.1	Havainnoinnin lajit ja muodot	23
3.5.2	Osallistava havainnointi.....	24
4	TOTEUTUS	27
4.1	Projektityö ja prosessin hallinta.....	27
4.2	Projektin päiväkirja.....	27
4.2.1	Tarvikkeiden hankinta ja näyttämön lavasteiden rakentaminen	30
4.2.2	Satunäytelmän esitysviikko	34
4.2.3	Osallistava havainnointitehtävä.....	37
5	TULOKSET	38
5.1	Lasten osallistamisen onnistuminen draaman keinoin	38
5.2	Työntekijöiden ”saalis” retkestä osallistavaan havainnointiin	41
6	POHDINTA	43
6.1	Tulokset ja niiden tarkastelu suhteessa viitekehykseen.....	43
6.2	Eettisyys ja luotettavuus	45
6.3	Ammatillinen kasvu ja kehitys	46
6.4	Ajatuksia ja ympäristökasvatuksellisia kehittämisideoita.....	48
	LÄHTEET	49

LIITTEET

Liite 1	Toimeksiantosopimus
Liite 2	Tutkimuslupa
Liite 3	Ryhmälupa
Liite 4	Saatekirje ja haastattelulomake
Liite 5	Kehystarina: Tyyne-mummo ja sotkettu uimaranta

1 JOHDANTO

Lapsuus on ainutkertainen ja ainutlaatuinen elämänvaihe, jota tulee vaalia ja kunnioittaa. Varhaiskasvatuksessa työskennellään monien erilaisten perheiden ja heidän lastensa kanssa. Kaikkien yhteisenä tavoitteena on hyvinvoiva lapsi. Lapsen kasvaminen ja kasvattaminen tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Kasvatuksessa tähdätään tietoiseen tapaan kasvattaa lapsia ja vuorovaikutuksellisen kasvuympäristön luomiseen; kasvatuksessa otetaan huomioon koko konteksti eli ympäristö. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen, 2009, 8.)

Ympäristön suojelu, kierrättäminen, ekologisesti kestävät valinnat ihmisten elämässä ovat olleet viime vuosina ja myös tällä hetkellä ajankohtaisia puheenaiheita kansallisesti, kansainvälisesti ja maailmanlaajuisesti. Arjen pienillä ekoteoilla on vaikutusta välittömästi, mutta myös kauaskantoisemmin jälkipolvia ajatellen. Kukaan yksin ei voi parantaa maailmaa, mutta jokaisen omat ekologiset valinnat ovat yksittäisiä askelia parempaan huomiseen.

Päiväkodeilla on tärkeä tehtävä kestävä elämäntavan eväiden jakamisessa lapsille. Päiväkodit eivät kuitenkaan pyri antamaan valmiita ratkaisuja ja malleja tulevaisuutta varten, mutta ne voivat opettaa tärkeitä taitoja ja tietoja. Päiväkotien haasteena on luoda kestävä elämäntavan oppimiselle suotuisa ympäristö, jossa kestävä kehityksen näkökulmat sisältyvät toiminnan arvopohjaan ja toimintakulttuuriin sekä opetuksen ja kasvatuksen tavoitteisiin että sisältöihin. Kestävämpää tulevaisuutta rakennetaan aikuisten ja lasten yhteistyönä ja sen oppimisympäristönä toimivat luonto, rakennettu ympäristö sekä yhteiskunta. (Laininen, 2010.)

Havainnointi ja havaintojen teko on osa arkipäivän elämäämme. Teemme jatkuvasti havaintoja toisten ihmisten toiminnasta, erilaisista ympäristöistä ja ilmiöistä. Aikuiset kiinnittävät huomiota erilaisiin tekijöihin havainnoidessaan lapsia ja katsovat havainnoitavia asioita eri näkökulmista. Havaintojen tekemiseen vaikuttaa se, mitä ennakkotietoja meillä on asioista ja lyhyestäkin tilanteesta voi tehdä useita erilaisia havaintoja. Lasten havainnoinnin avulla voidaan saada monipuolinen sekä ainutlaatuinen kokonaiskuva lapsista ja lapsiryhmän toiminnasta.

nasta. Tämä auttaa päiväkotien työntekijöitä eli lastentarhanopettajia, lastenhoitajia ja päivähoitajia suunnittelemaan lapsilähtöisiä toimintoja ja oppimismahdollisuuksia lapsille.

Aloittaessamme opinnäytetyötämme innostuimme itse Reggio Emilia -pedagogiikan ajatuksista ja ideoista, koska huomasimme sen liittyvän kiinteästi opinnäytetyömme ympäristökasvatukselliseen ajatukseen. Reggio Emilia -pedagogiikan mukaan ympäristö on paras lasten opettaja. Ympäristön halutaan antavan virikkeitä ja innostavan lapsia toimimaan, kokemaan ja sen pitäisi antaa haasteita lasten omille ajatuksille sekä mielikuvitukselle. Reggiolaisuuden mukaan aikuisten tavoitteena ei ole opettaminen vaan lasten ajatusmaailman selvittäminen, millä tavoin he ajattelevat asioita ja asioista. Aikuisten pitäisi esittää kysymykset avoimina ja heidän tulisi olla uteliaita lasten erilaisille vastauksille. Kaikki lasten antamat vastaukset ovat tasa-arvoisesti huomioon otettavia ja arvokkaita, koska ne kuvastavat lasten ajattelutapoja, tunteita ja havaintoja ympäristöstään.

Toiminnallisen opinnäytetyömme teoriapohjan punaisina lankoina ja keskeisinä käsitteinä kulkevat varhaiskasvatus, ympäristökasvatus, lapsilähtöisyys ja Reggio Emilia -pedagogiikka. Näistä punaisista langoista kudoimme itsellemme menetelmää osallistamiseen. Varhaiskasvatus ja ympäristökasvatus näkyvät satunäytelmän laadinnassa sekä toteutuksessa ja kaikessa lähtökohtana on lapsilähtöisyys. Reggio Emilia -pedagogiikasta poimimme havainnoimisen ja dokumentoinnin sekä ajatuksen työntekijöille oman työn reflektointiin. Opinnäytetyömme menetelminä ovat toiminnallinen opinnäytetyö, draama, osallistaminen ja sosiokulttuurinen innostaminen sekä havainnointi ja osallistava havainnointi.

Toiminnallisen opinnäytetyömme toimeksiantaja on Joensuun kaupungin Mehtimäen päiväkotitoiminta. Päiväkoti sijaitsee keskustan tuntumassa lähellä ruutukaava-aluetta. Päiväkodin ympärillä on upea luonto ja luontoreitit, metsää, erilaisia liikuntamahdollisuuksia sekä keskustan tarjoamat kulttuuripalvelut. Nämä yhdessä luovat Mehtimäen päiväkodin toiminnalle loistavat puitteet tarjota lapsille heidän ikätasoaan luovasti tukevaa toimintaa sekä oppimisympäristön. Päiväkodin lähistöllä sijaitseva Vesikon kierrätyspiste tukee päiväkodin toimintaa hyötyjät-

teiden kierrättämisessä ja ajatusta materiaalien uusiokäytöstä. Mehtimäen päiväkodissa on päivähoidossa noin 140 lasta. Päiväkodin johtajana toimii Tiina Rummukainen ja päiväkodissa on töissä noin 30 työntekijää. (Mehtimäen päiväkotikiertokierros 2009.)

Mehtimäen päiväkodin toiminta-ajatukseen kuuluu turvallisen perushoidon takaaminen. Päiväkodille on tärkeää lapsen terveen itsetunnon kehittäminen opettamalla lasta myötätuntoiseen ja toista huomioivaan ajattelutapaan sekä tarjoamalla onnistumisen että myös pettymyksen kokemuksia turvallisissa rajoissa. Päiväkodin työntekijöiden tärkeänä tehtävänä on olla mallina lapselle ja lapsen käytökselle. Lapset ottavat vaikutteita ja mallia myös toisistaan, siksi onkin hyvä tutustuttaa lapset hyviin tapoihin jo pienestä pitäen. Kasvatuskumppanuudella on suuri rooli erilaisten perheiden ja henkilökunnan välillä. Käytännössä tämä tarkoittaa jokapäiväistä kanssakäymistä molemminpuolisen kunnioituksen ja avoimuuden hengessä. Mehtimäen päiväkodin toiminta-ajatukseen vuosille 2010–2011 kuuluvat luonto ja lähiympäristö. Päiväkodin päivittäisessä toiminnassa korostuvat Mehtimäen metsä, vuodenaikojen kiertokulku, luonto ja rakennettu ympäristö, seikkailuretkely, kansanperinne sekä kestävä kehitys arjessa. (Mehtimäen päiväkotikiertokierros 2010.)

Opinnäytetyömme idea sai alkunsa Mehtimäen päiväkodille tekemästämme syventävästä harjoittelusta. Syventävässä harjoittelussa teimme laadullisen kyselytutkimuksen päiväkodin työntekijöille, jossa kartoitimme heidän osaamistaan, ammattitaitoaan, millaisia työkaluja heillä on käytössä työhönsä, piileviä voimavaroja ja osaamista ympäristökasvatuksen osalta. Tämän myötä saimme toimeksiannon opinnäytetyöllemme Mehtimäen päiväkodilta keväällä 2010 (liite 1).

Opinnäytetyömme tarkoitus on toiminnallisia, osallistavia menetelmiä käyttäen antaa Mehtimäen päiväkodin lapsille ja työntekijöille mahdollisuus tutustua kierrättämisen maailmaan satunäytelmän ”Tyyne-mummo ja sotkettu uimaranta” keinoin. Tämän toiminnallisen opinnäytetyömme päätarkoitus on tukea työntekijöitä lasten osallistamisessa ja antaa heille ideoita havainnoida lasten toimintaa, oppimista, lasten innostumista ja kokemuksia sekä mitä lapset pohtivat ja kysyvät (toiminta–tunne–ajattelu).

2 OPINNÄYTETYÖN TIETOPERUSTA

2.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteina on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatukseen tarvitaan lasten vanhempien ja lasten kasvatuksen ammattilaisten tiivistä yhteistyötä, joka muodostaa lasten kasvatuksen kokonaisuuden. Tähän kokonaisuuteen kuuluu yhteiskunnan järjestämä, valvoma ja tukema varhaiskasvatus, joka koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa, ja tässä lapsen omaehtoisella leikillä on keskeinen merkitys. (Stakes 2005, 11.)

Suomalaisen varhaiskasvatuksen arvopohja perustuu ja nojaa keskeisiin kansainvälisiin lapsen oikeuksia määrittäviin sopimuksiin, kansallisiin säädöksiin sekä muihin ohjaaviin asiakirjoihin. Keskeisin lapsen oikeuksia koskevan yleis-sopimuksen arvoista on lapsen ihmisarvo. Tämä sopimus kattaa neljä yleisperiaatetta, jotka ovat syrjintäkielto ja vaatimus lasten tasa-arvoisesta kohtelusta, lapsen etu, lapsen oikeus elämään ja täysipainoiseen kehittymiseen ja lapsen mielipiteen huomioon ottoon. (Stakes 2005, 12.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden keskeiset periaatteet ovat lapsen oikeus turvallisiin ihmissuhteisiin, turvattuun kasvuun ja kehittymiseen sekä oppimiseen. Lapsella on oikeus myös turvattuun ja terveelliseen ympäristöön, jossa voi leikkiä ja toimia monipuolisesti sekä tulla ymmärretyksi ja kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Hänellä on oikeus saada tarvitsemaansa erityistä tukea ja oikeus omaan kulttuuriin, äidinkieleen ja uskontoon tai katsomukseen. (Stakes 2005, 12.)

Varhaiskasvatuksessa on tärkeää korostaa lapsuuden itseisarvoista luonnetta, vaalia lapsuutta ja ohjata lasta kasvamiseen ihmisenä. Varhaiskasvatuksen toiminnalle antavat suuntaa keskeisemmät ja kokoavat kolme kasvatuspäämää-

rää, jotka viitoittavat toimintaa tasapainoisesti ja syvällisesti. Päämäärät ovat henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen, toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen sekä itsenäisyyden asteittainen lisääminen. (Stakes 2005, 13.) Varhaiskasvatuksen toteuttamisen tavoitteena ovat hyvinvoiva lapsi, hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus, kasvattaja varhaiskasvatuksessa, varhaiskasvatusympäristö, oppimisen ilo, kielen merkitys varhaiskasvatuksessa, lapselle ominainen tapa toimia: leikkiminen, liikkuminen, taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen sekä tutkiminen. (Stakes 2005, 15.)

Lapselle oppiminen on kokonaisvaltainen tapahtuma. Lapsi harjoittelee ja oppii erilaisia taitoja, ja uusia asioita kohdatessaan hän käyttää oppimisen apuna kaikkia aistejaan. Lapsi oppii kaikkein parhaiten ollessaan aktiivinen ja kiinnostunut. Kasvattajan sitoutuminen kasvatus- ja oppimistapahtumiin näkyy herkkyytenä lapsen tunteille ja emotionaaliselle hyvinvoinnille. Kasvattajan tehtävänä on kuunnella lasta ja antaa hänelle mahdollisuuksia tehdä aloitteita, tutkia, valita omia toimintojaan, tehdä johtopäätöksiä sekä ilmaista omia ajatuksiaan. (Stakes 2005, 18.)

Varhaiskasvatuksessa hoiva ja oppimisen tukeminen ovat toisiinsa vahvasti sidottuja ja integroituja. Varhaiskasvatuksen päämääränä on vahvistaa lapsen oppimaan oppimista ja kasvua oman elämänsä ja kasvunsa vaikuttajana. Varhaiskasvatus on vuorovaikutusprosessi, jossa lapsi omaehtoisesti, elämyksellisen ja kokemuksellisen toiminnan kautta sekä vertaisryhmäkontaktien ja kasvattajan tavoitteisen ohjauksen avulla kasvaa aktiivisena toimijana. (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 11.)

Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen syntyvät musiikillisista, kuvallisista, tanssillisista ja draamallisista toiminnoista, kädentaitoja sekä kirjallisuutta vaalivassa lapsen kasvuympäristössä. Taidetta kokevan ja tekevän lapsen esteettisessä maailmassa on oppimisen iloa, taiteellista draamaa, muotoja, värejä, ääniä, tuoksua ja tunteita sekä eri aistialueiden kokemusten yhdistelmiä. Taiteellisen kokemisen ja tekemisen kautta lapsi kehittyy ryhmän jäsenenä ja yksilönä. (Stakes 2005, 23.)

Kasvattajan toiminta mahdollistaa lapsen kokemisen ja ilmaisemisen lasta kunnioittaen. Kasvattaja antaa tilaa, aikaa ja rauhaa lapsen omalle luovuudelle ja mielikuvitukselle. Kasvattajan tehtävänä on myös ohjata lasta teknisessä osaamisessa ja harjoittelussa, jossa keskitytään lapsen itsensä asettamiin arvokkaiisiin tavoitteisiin. Kasvattaja dokumentoi lasten taiteellista toimintaa ja järjestää lasten taiteellisten tuotosten esittämiseen. Kasvattajien yhteisöissä tulee tukea kasvattajien erilaisia ammatillisia taitoja, luovuutta, uskallusta ja spontaanisuutta improvisointeihin. Kasvattaja löytää taiteen avulla välineen ihmisyyteen kasvamisessa ja kasvattamisessa. (Stakes 2005, 24.)

2.1.1 Lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksessa

Lapsilähtöinen toiminta on varhaiskasvatustyön perusta ja se sisältyy ohjaavaan kasvatukseen. Kasvattajalla tulee olla herkkyyttä kohdata lapsi ja hänen yksilölliset tarpeensa voidakseen toimia lapsilähtöisesti. Kasvattajan tulee osata nähdä lapsen kasvun ja kehittymisen tarpeet sekä lapselle merkitykselliset kokemukset ja hyödyntää keräämiään tietoja kasvatuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. (Järvinen ym. 2009, 34.)

Lapsilähtöisyys merkitsee lapselle mahdollisuutta kehittää toimintaansa, ajatellaan, tunteitaan ja ilmaisuaan. Lapsilähtöinen työskentelytapa varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa painottaa opettamisen sijasta tutkimista, oppimista ja itse tekemistä. Oppimisessa painottuu lapsen oma aktiivinen toiminta, elämyksellisyys, leikki ja sopivan haasteelliset tehtävät. Lapsilähtöinen toiminta korostaa aikuisen ja lapsen tasavertaista toimimista ja vuorovaikutusta yhteistyössä, jossa kummallakin on mahdollisuuksia tehdä aloitteita. (Järvinen ym. 2009, 34–36.)

Varhaiskasvatuksen lähtökohtana ovat lapsen tarpeet ja kiinnostuksen kohteet, joita tuetaan ja toteutetaan yhdessä lapsen vanhempien kanssa päivähoidossa. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden on hyvä tietää lapsesta ja perheen elämäntilanteesta riittävästi, etenkin päivähoidon alkaessa. Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan lapsen kulttuuriin, kokemuksiin ja toimintaan pohjaavaa oppimis- ja opettamisprosessia. Sen mukaan kasvattaja ja kasvattajayhteisö mahdollistavat lapsen merkityksellisten kokemusten muodostumisen suunnittelemalla toimintaa

niin, että jokaiseen päivään sisältyy leikkimistä, liikkumista, tutkimista ja taiteellista kokemista sekä ilmaisemista. (Järvinen ym. 2009, 35.)

Varhaiskasvatuksessa lapsi tulisi kohdata yksilönä ja hyväksyä hänet sellaisena kuin hän on. Kasvattajan tulisi tukea lapsen yksilöllisiä kehityspiirteitä hoidon, kasvatuksen ja opetuksen avulla. Lapsilähtöisesti ajateltuna tämä tarkoittaa lapsen yksilöllistä hoitamista, kasvamaan saattamista sekä oppimaan ohjaamista. Kasvattajalla tulee olla tietoa lapsen tarpeista ja lapsiryhmän kokemuksista. Tietoa saadaan keskusteluilla vanhempien kanssa ja havainnoimalla lapsia. Havainnot voidaan kirjata ja niiden pohjalta päivähoidon työntekijät voivat arvioida lapsia yksilöllisesti, joka koskee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. (Järvinen ym. 2009, 35.)

Lapsilähtöinen toiminta on sisällytetty suomalaiseen varhaiskasvatukseen. Lapsilähtöinen kasvatusta edistää lapsen sopeutumista yhteiskuntaan, tukee lapsen itsetuntoa ja edistää lapsen suoriutumista myöhemmin koulumaailmassa. Jatkuvan havainnoinnin sekä vanhempien kanssa käytävien keskustelujen avulla kasvattaja pysyy ajan tasalla lasten kehityshaasteissa ja voi suunnitella lapsille mielekästä toimintaa. Lapsilähtöinen kasvatusta on merkittävä voimavara lapsen elämälle aikuisten pitäessä lasta tärkeänä ihmisenä, jonka tarpeet ja mielipiteet otetaan huomioon arvostavasti. Lapsilähtöisyyden merkitys selviää kasvattajalle teoreettisen tiedon ja sen soveltamisen myötä käytännön työelämässä, työssäoppimalla sekä kasvamalla ja kehittymällä ammatillisesti ja ihmisenäkin. (Järvinen ym. 2009, 36.)

2.1.2 Ammatillisuus varhaiskasvatuksessa

Keskeisenä voimavarana varhaiskasvatuksessa on ammattitaitoinen henkilöstö. Olennaista laadukkaalle varhaiskasvatukselle on, että koko kasvatusyhteisöllä sekä jokaisella yksittäisellä kasvattajalla on vahva ammatillinen osaaminen ja tietoisuus. (Stakes 2005, 7.) Laadukas varhaiskasvatusta on edellytys lapsen tasapainoiselle kehitykselle ja elinikäiselle oppimiselle. Varhaiskasvatustyö on ihmissuhde- ja vuorovaikutustyötä, jossa tarvitaan yhteistyötaitoja. Ihmisten kanssa työskennellessä ammattilaisen tärkeimpänä tehtävänä on huolehtia ja kantaa vastuuta vuorovaikutuksen toimivuudesta. (Järvinen ym. 2009, 6.)

Työntekijän näkökulmasta ammatillisuus on ajatteluun, tunteisiin sekä mielikuviin koulutuksen ja työkokemuksen kautta piirtynyt kuva hänen omasta työstään. Työntekijällä on ammatillinen identiteetti, kuva itsestään ja omista taidoistaan, vahvuuksistaan ja kehittämistarpeistaan ammatinharjoittajana. Ammatillisuus on käytännön toimintaa, joka todentuu arkipäivän työssä ja toimintakäytännöissä. Vaikka ammatillisuus on ensisijaisesti työntekijän ja työyhteisön toiminnassa oleva ilmiö, sille on tyypillistä yhteiskunnallinen ulottuvuus. Varhaiskasvatuksessa ammatillisuuteen liittyvät kiinteästi arvot ja merkitykset, työntekijä ja työyhteisö, toiminta ja toimenpiteet sekä yhteiskunta. (Hujala ym. 2007, 97–99.)

2.2 Ympäristökasvatus

Ympäristökasvatus on saanut monia erilaisia määritelmiä, mutta yhteistä niille on tavoite auttaa kasvattajia ja kasvatettavia luomaan ekologisesti kestävämpi yhteiskunta. Ympäristökasvatus välittää ympäristöä suojelevia arvoja sekä pyrkii opettamaan keinoja, joiden avulla ihmiset voisivat kantaa vastuuta ympäristöstään. Ympäristökasvatuksen pyrkimyksenä on, että lapset ja aikuiset voivat yhdessä käsitellä tietoa, jota he hankkivat havainnoimalla ympäristöään jokapäiväisessä elämässään. Kasvattajan haasteena on tietoinen elämänarvojen ja käyttäytymistapojen yhteensovittaminen, sillä lapsi oppii hyvin varhain ympäristöä arvostavan elämäntavan seuraamalla aikuisen malleja. Olennaista kuitenkin on se, että lapselle ja aikuiselle muodostuu omakohtainen suhde ympäristöön ja kyky nähdä ympäristönsä ominaispiirteitä. (Mäkivaara, Sarviaho & Kirjayhtymä Oy 1999, 10.)

Ympäristökasvatus määritellään kasvatukseksi, joka tukee ympäristövastuullisten toimintatapojen omaksumista. Ympäristökasvatus on ollut Suomessa käytössä 1970-luvulta lähtien, jolloin se korvasi luonnonsuojeluopetuksen ja ympäristönsuojeluopetuksen kouluissa. Koulujen opetussuunnitelmiin ympäristökasvatus tuli vuonna 1985. Ympäristökasvatus ei ole vain luontoon liittyvää kasvatusta, vaan sen sisällöt ja tavoitteet ovat laajat ja kohderyhmä ympäristökasvatukselle on vauvasta vaariin. Ympäristökasvatukseen liittyy kiinteästi kestävä kehitys, jossa ihmisiä kannustetaan ottamaan valinnoissaan huomioon ekologi-

set, taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset valinnat. (Aarnio-Linnanvuori 2010, 10–11.)

Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa on eri orientaatioita ja niistä muodostuu lapsen varhaiskasvatuksen keskeisimmät sisällöt. Orientaatioiden aiheet, ilmiöt ja sisällöt liitetään lasten lähiympäristöön ja kokemuksiin niin, että lapset voivat tehdä asioista omia havaintoja ja muodostaa käsityksiään. Varhaiskasvatuksessa lapsi ei opiskele eikä suorita eri orientaatioiden sisältöjä eikä lapsille aseteta suoriutumista vaatimuksia. (Stakes 2005, 26.)

Sisällöllisesti eri orientaatiot ovat ymmärryksen, tiedon ja kokemuksen perusmuotoja sekä tapoja hahmottaa maailmaa. Varhaiskasvatuksen ympäristökasvatuksessa eri orientaatiot täydentävät toisiaan ja ne ovat kasvattajan työvälineitä, joiden avulla rikastutetaan lapselle ominaisia tapoja toimia. Luonnontieteellisessä orientaatiossa lapsi tutkii ja tekee havaintoja elinympäristöstään. Omien kokemustensa avulla lapsi oppii rakastamaan, kunnioittamaan ja vaalimaan luontoa sekä elämää ympärillään. Esteettinen orientaatio luo lapsille pohjaa ympäristösuhteen kehittymiselle sekä arvostusten, näkemysten ja asenteiden muodostumiselle. Eettinen orientaatio puolestaan valmentaa kestävän kehityksen arvovalintojen käsittelyyn. (Järvinen ym. 2009, 132–138.)

Suomalainen varhaiskasvatus korostaa luonnon ja ympäristön merkitystä lasten kasvatuksessa. Sen rinnalla on alettu puhua kestävästä kehityksestä, jolla tarkoitetaan ekologisesti ja taloudellisesti kestävästä kehityksestä. Kestävän kehityksen ja koulutuksen päämäärinä on lisätä valmiuksia ja motivaatiota toimia ympäristön ja ihmisten hyvinvoinnin puolesta. Ympäristökasvatuksessa tekeminen on tärkeintä. Se on prosessi, jossa suunnittelu, toteutus, arviointi ja kehittäminen seuraavat toisiaan. Prosessin toteutusvaiheessa on tärkeää, että tieto ympäristöstä, siinä toimiminen ja toimiminen sen puolesta ovat mukana ympäristökasvatuksen opetuksessa. (Järvinen ym. 2009, 109.)

Ympäristökasvatus ei vaadi erikoisia, hienoja ja luonnonkauniita paikkoja, vaan lähtökohtana on lasten oma ympäristö. Omaa ympäristöä opitaan tuntemaan ja elämään siinä, tuttuus luo välittämistä ja ympäristö tulee lapselle tärkeäksi. Lapsen iän myötä liikkumaympäristö laajenee vähitellen ja varhaiset löytöretket ja

kokemukset omasta leikkiympäristöstä säilyvät mielessä koko elämän ajan. (Rosenberg 1993, 3.)

Varhaiskasvatuksessa ympäristökasvatukseen liittyy luonnosta ja ympäristöstä saatavat elämykset, arkipäivän ympäristöystävällinen toiminta, yhdessä tekeminen, havainnointi, tutkiminen, satu, seikkailu ja oivaltaminen. Näiden avulla lapsille tarjotaan tilanteita, joissa he voivat haistella, maistella, tunnustella, kuunnella, katsoa ja kysyä miksi. Ympäristökasvatusta ovat myös tilanteet, joissa lasta ohjataan sekä kannustetaan luovuuteen, huolenpitoon, toisten huomioonottamiseen, säästäväisyyteen, itse tekemiseen, korjaamiseen ja vaikuttamiseen. Samalla vaikutetaan lasten kestävän elämäntavan oppimiseen niin omassa elämässään kuin erilaisissa toimintaympäristöissä. (Järvinen ym. 2009, 110.)

Varhaiskasvatuksen ympäristökasvatuksessa lasten tulisi saada rauhassa tutkia ympäristöä ja luontoa sekä kokea ensisijaisesti yllätyksiä ja elämyksiä. Kasvattajan tehtävänä on tuolloin hienovaraisesti havainnoida ja dokumentoida lasten tutkimuksia ja kysymyksiä sekä ohjata ongelmanratkaisutilanteissa. Lasten tutkimuksia seuraamalla, kuuntelemalla ja dokumentoimalla kasvattaja saa tietoa lasta kiinnostavista asioista ja tavasta kokea maailmaa. Mitä paremmin lapsen kykyä havainnoida ympäristöä on kehitetty, sitä rikkaampi on lapsen elämysmaailma. Dokumentointi tekee kasvattajan työn mielenkiintoisemmaksi ja maailma näyttää rikkaampana myös aikuiselle. (Mäkivaara ym. 1999, 14–15.)

Opinnäytetyötämme aloitettaessa ja sitä kirjoitettaessa tutkimme myös opinnäytetöitä, joita oli tehty Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa sekä muissa Suomen ammattikorkeakouluissa. Löysimme ympäristökasvatukseen liittyvän opinnäytetyön *"Kulutus, kierrätys ja roskat" Ympäristökasvatus osana viisivuotiaiden pienryhmätoimintaa*. Opinnäytetyön oli tehnyt Johanna Anttila Helsingin Metropolia ammattikorkeakoulusta, sosiaalialan koulutusohjelmassa talvella 2009. Tässä opinnäytetyössä oli projektina toteutettu toiminnallisia ja ympäristökasvatuksellisia tuokioita. Työlle asetetut tavoitteet; lasten innostuneisuus, motivointi ja ympäristökasvatus onnistuivat projektissa. Työn tuloksena ja johtopäätöksenä oli se, että ympäristökasvatus on hyödyllistä lapsille ja lapset ovat valmiita oppimaan ympäristöasioita ja olemaan aktiivisia toimijoita. (Anttila 2009.)

2.3 Reggio Emilia -pedagogiikka

Toisen maailmansodan jälkeen Italiassa, Reggio Emiliassa, kehittyi yksi tämän ajan tärkeimmistä kasvatusfilosofioista. Seudun naiset halusivat lapsilleen so-
dattoman tulevaisuuden ja rakensivat oman koulun. Koulun ensimmäiseksi
opettajaksi he saivat nuoren opettajan, Loris Malaguzzin. Vähitellen vanhempi-
en omistamia ja johtamia kouluja syntyi lisää. Yhdessä koulujen henkilökunnan
ja vanhempien kanssa Loris Malaguzzi kehitteli kasvatusta, jota tänä päivänä
kutsutaan Reggio Emilia -pedagogiikaksi. Teoreettisesti sitä kuvataan sosiaalis-
konstruktivistiseksi tavaksi hahmottaa tietoa, oppimista ja koko elämää. Loris
Malaguzzin runossa, Lapsella on sata kieltä, kiteytyy Reggio Emilia -
pedagogiikan koko maailma. (Suomen Reggio Emilia -yhdistys ry. 2010)

”Lapsella on sata kieltä.

Lapsi on tehty sadasta.

*Lapsella on sata kieltä, sata kättä, sata ajatusta, sata tapaa ajatella,
leikkiä, puhua, sata, yhä vain sata tapaa kuunnella, ihmetellä, ra-
kastaa;*

*sata riemua, laulun, oivalluksen riemua, sata maailmaa löydettä-
väksi, sata keksittäväksi, sata uneksittavaksi.*

*Lapsella on sata kieltä (ja taas sata ja taas sata), mutta häneltä
ryövättään yhdeksänkymmentä yhdeksän. Koulu ja kulttuuri leikkaa-
vat pään irti.*

*Hänelle sanotaan: ajattele vain käsiä, toimi vailla päätä! Kuuntele,
älä puhu! Ymmärrä, älä iloitse! Rakasta ja ylläty, mutta vain pääsi-
äisenä ja jouluna!*

*Häntä käsketään löytämään vain se maailma joka jo on ja häneltä
viedään yhdeksänkymmentä yhdeksän maailmaa sadasta.*

*Häntä opetetaan: leikki ja työ, todellinen ja kuviteltu, tiede ja fan-
tasia, taivas ja maa, järki ja unelmat ovat aivan eri asioita.*

*Kaiken kaikkiaan: hänelle sanotaan, että sataa ei ole. Mutta lapsi
vastaa: sata on, kuitenkin se on.”*

(Malaguzzi, L. suom. Rydman, K. 2000.)

Reggio Emilia -pedagogiikan filosofia pohjautuu yhteisön arvoihin, joita ovat lasten ja aikuisten oikeus olla oman elämänsä tärkeitä toimijoita (subjektius), moninaisuuden kunnioitus, demokratia ja osallisuus, oppiminen, leikki, ilo ja tunteet - elämän kaikki sadat kielet. Reggio Emilia -pedagogiikan tärkein työväline on pedagoginen dokumentointi ja tutkiminen, jonka avulla päiväkotien ja koulujen varhaiskasvatustyötä tehdään kaikille näkyväksi ja kaiken reflektion ja suunnittelun pohjaksi. Tämän avulla lapset voivat seurata oman kasvamisensa polkuja; sen avulla koulun aikuiset voivat reflektoida omaa toimintaansa ja omaa kasvuaan sekä suunnitella uutta. Tämän työn avulla vanhemmat ovat mukana lastensa kasvamisessa, ja sen avulla ympäröivä yhteisö sekä yhteiskunta että kaikki vierailijat pääsevät lähemmäksi tämän päivän lapsuutta. Tämän avulla aikuiset voivat reflektoida myös omaa työtään ja toimintaansa. (Suomen Reggio Emilia -yhdistys ry. 2010.)

Reggio Emilia -pedagogiikka ei ole valmis, määritelty metodi, kasvatusmalli, jota voisi välittömästi soveltaa missä ja milloin tahansa. Kyseessä on tutkiva, innostuva ja ihmettelevä asenne, jossa ei ole valmiita kaavoja, kehitysaikatauluja eikä tiukkaa tulosten mittaamista. Valmiita vastauksia ei anneta, vaan innostetaan kasvattajia etsimään tutkiva ja luova asenne itsestään. (Heinimaa 2000, 6.)

Reggiolaisuudessa on tietty näkemys lapsesta, tiedosta, oppimisesta ja yhteiskunnasta. Loris Malaguzzi on tähdentänyt usein, että käytäntö on asetettava teorian edelle ja siksi häneltä ei ole jäänyt juuri mitään kirjoitettua aineistoa jälkeen. Hänen mielestään paperille hahmotellut teoriat ovat valmiita museoon. Loris Malaguzzin mukaan pedagogiikka on joukko muuttuvia prosesseja erilaisissa, muuttuvissa yhteiskunnissa. Kun on valitsemassa suuntaa, aloittamassa matkaa, lapset ja nykyhetki saavat olla näyttämässä tietä ensimmäisinä. (Wallin 2000, 40–41.)

Loris Malaguzzi on sanonut luovuuden olevan henkilökohtaista mahdollisten tulkintojen etsintää elämälle, maailmalle, ihmisyyden lähteille, suuremmille yhteyksille. Luovuus ja subjektiivisuus kuuluvat yhteen kuten myös luovuus ja vapaus. Loris Malaguzzin väitteen mukaan logiikka ei sisällä aina vapautta. Logiikasta voi tulla oman järkevyytensä ja luonnonmukaisuutensa vanki. Reggiolaisuudessa ollaan kiinnostuneita juuri tästä subjektiivisesta etsinnästä, itse

matkasta ja tätä juuri halutaan dokumentoida ja tukea. Lasta, joka on aloittanut matkansa, oppii näkemään asioita eri näkökulmista, valitsemaan omia mielikuvituksellisia teitä, arvioimaan niitä ja heittäytymään mukaan erilaisiin ilmiöihin ja yhteyksiin omaksuakseen niistä jotakin omalla tavallaan. (Wallin 2000, 82.)

Reggiolaisuudessa ajatellaan, että ympäristö on opettaja. Ympäristön halutaan antavan virikkeitä ja innostavan lapsia. Sen pitäisi antaa haasteita lasten omille ajatuksille sekä mielikuvitukselle ja rohkaista heitä kaikkiin tiedon eri mahdollisuuksiin. (Wallin 2000, 24.) Aikuistenkaan tavoitteena ei ole opettaminen vaan lasten ajatusmaailman selvittäminen, kuinka he ajattelevat asioita ja asioista. Aikuisten esittämät kysymykset ovat avoimia ja uteliaita lasten erilaisille vastauksille. Kaikki lasten antamat vastaukset ovat tasa-arvoisesti huomioon otettavia ja arvokkaita, koska ne kuvastavat lasten ajattelutapoja. (Wallin 2000, 36.) Reggiolaisuudessa lapsi käsitetään koko ajan toimivana, ajattelevana ja kykenevänä yksilönä (Wallin 2000, 86). Reggio Emilia -pedagogiikassa tehdään ero käsitteiden ”nähdä” ja ”havainnoida” välillä. Havainnoitsijalla on tarkoitus, tavoite ja näkökulma. Havainnointiin on valittava joku näkökulma, koska kaikkea ei ole mahdollista nähdä ja taltioida yhtä aikaa. (Wallin 2000, 125.)

Kasvattajan säännöllinen oman työn ja lasten työskentelyn dokumentointi ja arviointi mahdollistavat palaamisen siihen, mitä ja miten asioita on aiemmin tehty. Dokumentoidun materiaalin uudelleen arviointi auttaa kasvattajaa löytämään asioita, jotka näennäisesti eivät vaikuta erityisen tärkeiltä, mutta tarkemmin tutkittuna herättävät hänen mielenkiintonsa ja opettaa uusia asioita. Tärkeää onkin löytää kokemuksiin perustuvia merkityssisältöjä sekä tehdä oppiminen näkyväksi. (Mäkivaara ym. 1999, 35.)

Kasvattajan tehtävä on omassa ryhmässä pohtia, mitkä asiat kiinnostavat lapsia, mitä materiaalia lapset kaipaavat lisää, millaiset ryhmät tukevat lasten yksilön kehitystä ja millaisia taitoja lapset tarvitsevat omaa kehitystään ajatellen. Dokumentoinnin pohjalta kasvattaja voi uudelleen muokata oppimisympäristöä, ryhmiä ja tehtäviä, joiden parissa työskennellään. Parhaimmillaan dokumentoitu aineisto tuo näkyväksi itse lapsen omassa kehitysvaiheessaan. Kasvattajalle dokumentointi ja sen lisääntyminen työssä luo sitoutumista omaan työhön ja tunnesiteet lapsiin voimistuvat. Varhaiskasvatuksen sisältöjen suunnittelun poh-

jana on hyvä käyttää dokumentointia ja havainnointia lasten eri toiminnoista. Lasten kehitys tapahtuu pienin, usein huomaamattomin askelin, jotka on hyvä dokumentoida. Toimintaympäristön tulisi olla suunniteltu siten, että havainnointi on mahdollista ja sille jää riittävästi aikaa. Työyhteisön ensisijainen tehtävä onkin yhdessä kehittää ja pohtia, minkälaisia havainnointitapoja käytetään. Tällä suunnittelulla on keskeinen vaikutus dokumentoinnin laatuun sekä työyhteisön oman työn kehittämiseen ja arviointiin. (Mäkivaara ym. 1999, 36.)

3 OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄLLISET VALINNAT

3.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallisessa opinnäytetyössä tähdätään työelämälähtöisesti esimerkiksi toimintasuositukseen tai opastamiseen. Pyrkimyksenä toiminnallisessa opinnäytetyössä on käytännön ongelmanratkaisu sekä siinä yhdistyvä käytännön toteutus ja sen raportointi tutkimuksellista kieltä käyttäen. Toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee ammatillisesti käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista, toiminnan järjestämistä tai järjeistämistä. Se voi olla alasta riippuen ammatilliseen käytäntöön suunnattu ohje, ohjeistus tai opastus. Näitä voivat olla mm. perehdyttämisopas, ympäristöohjelma tai turvallisuusohjeistus. Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla myös tapahtuman toteuttaminen tai näyttely. Toteutustapana voi olla kirja, kansio, vihko, cd-rom, portfolio, kotisivut tai johonkin tilaan järjestetty näyttely tai tapahtuma. Tärkeää on, että toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus ja sen raportointi. (Airaksinen & Vilkkä 2003, 9.)

Opinnäytetyönä toteutettu tapahtuma, opas tai ohjeistus ei riitä yksinään ammattikorkeakoulun opinnäytetyöksi. Opintojen ideana onkin se, että opiskelija osoittaa kykenevänsä yhdistämään teoreettisen tiedon ammatilliseen käytäntöön, kykenee pohtimaan alan teorioiden ja käsitteiden avulla kriittisesti käytännön ratkaisuja ja kehittämään niiden avulla omaa ammattikulttuuriansa. (Airaksinen & Vilkkä 2003, 41–42.)

Valitsimme opinnäytetyömme toteutustavaksi toiminnallisen menetelmän, koska mielestämme se palvelee Mehtimäen päiväkodin ajatuksia ympäristökasvatuksesta ja sen toteuttamista lapsiryhmissä. Opinnäytetyömme toteuttamistapa antaa päiväkodille yhden vaihtoehtoisen idean tehdä ympäristökasvatusta lasten kanssa. Satunäytelmä antaa työntekijöille ideoita kierrättämiseen, draaman käyttöön ja lasten osallistamiseen, lapsilähtöisen toiminnan toteuttamiseen sekä lasten havainnointiin. Se antaa lapsille myös mahdollisuuden osallistua satunäytelmään, kokeilla itse kierrättämistä ja pohtia omia tapojaan toimia omassa ympäristössä. He saavat uusia elämyksiä ja tunnekokemuksia osallistuessaan satunäytelmään.

3.2 Draama arvo- ja ympäristökasvatuksena

Ympäristökasvatus on pitkälti arvokasvatusta ja draama sen menetelmänä palvelee arvopohdintoja. Sen avulla tavoitellaan vahvoja elämyksiä. Kyseessä ei kuitenkaan ole yleisölle tehty esitys, vaan se on yhdessä luotu ja koettu toiminta. Draamaan kuuluu kehystarina, joka vie osallistujaa kuvitteelliseen ja luotuun ympäristöön pohtimaan valittua aihetta. Tässä menetelmässä ohjaajan avulla luodaan tavoite, johon yhdessä pyritään. Draaman käyttö ympäristökasvatuksena sopii asenteiden ja ajatusten tiedostamiseen ja tutkimiseen. Se tukee persoonallisuuden kasvua ja oman ilmaisun kehittämistä. Draaman avulla voidaan työstää kuluttamiseen liittyviä kysymyksiä ja rakentaa jätteeöntä maailmaa. (Aarnio-Linnanvuori 2010, 27.)

Draamakasvatus on kasvatusmenetelmä, jossa käytetään teatteria ja sen työtapoja luovuuden ja yhteishengen löytämiseksi. Sen työtavat valitaan lapsen ja lapsiryhmän mukaan. Draamassa lopputulos ei ole tärkeintä vaan itse tekeminen, yhdessä kokeminen ja taide. Draama on tekemällä oppimista, jossa tunnelmaisuus, ongelmanratkaisutaito, keskittymiskyky sekä tietoisuus omasta itsestä ja mahdollisuuksista kehittyvät. Se kasvattaa lapsen itseluottamusta ja sen kautta lapset oppivat monia tärkeitä taitoja jokapäiväiseen elämään. Draamakasvatusta voidaan toteuttaa draamaleikkien, ilmaisuleikkien, teatterin tekemisen, runonlausumisen sekä tarinoiden kertomisen avulla. (Järvinen ym. 2009, 171.)

Valitsimme draaman yhdeksi menetelmäksi, koska se on helposti lähestyttävä tapa ympäristötietoisuuden lisäämiseen lapsille ja aikuisille. Satunäytelmässä lapset pääsevät konkreettisesti mukaan toimimaan satunäytelmämme hahmojen kanssa ja huolehtivat yhdessä ohjaajien kanssa ympäristön tilasta ja sen muuttumisesta. Tämän tavoitteena on lasten osallistuminen draamaan, vuorovaikutuksen tukeminen sekä lasten tunnekokemusten vahvistaminen sadun ja rakennetun ympäristön avulla.

3.3 Osallistaminen

Osallistava näkökulma on lähtöisin kehitysyhteistyöstä. Siihen on vaikuttanut brasilialaisen Paolo Freiren kehittämä alistettujen pedagogiikka, jonka opetuksen mukaan ihmisistä tulisi kasvattaa kriittisiä, luovia, vapaita ja aktiivisia yhteiskunnan jäseniä. Osallistamisen perusajatuksena on saada ihmisten kokemukset, tiedot, taidot, tunteet ja asenteet mukaan toimintaan. Toiminnan ohjaaja ei tuo valmiita vastauksia ja ratkaisuja, vaan pyrkii erilaisten harjoitusten ja toiminnan avulla aktivoimaan ihmisiä. Osallistamisen tavoitteina onkin aktivoiminen, omakohtaisen tiedon esille saaminen, tunteiden ja asenteiden korostaminen sekä erilaisten näkökulmien esille tuominen ja niiden ilmaisuun rohkaiseminen. Osallistavia menetelmiä käytettäessä periaatteena on se, että oppiminen nähdään kumulatiivisena prosessina, jossa tietoa ja ymmärrystä saadaan monilla eri tavoilla. Jokaiseen asiaan on erilaisia näkökulmia ja totuuksia ja nämä kaikki ovat tärkeitä. Asioista keskustellaan ja ohjaajat eivät ole asiantuntijoita, vaan toiminnan mahdollistajia. (Hyppönen & Linnossuo 2004, 12.)

Osallistaminen on oppimisprosessi, jossa yksilöitä tai yhteisöjä tuetaan, kannustetaan tai kehoitetaan osallistumaan toimintaan tai päätöksentekoon. Tarve osallistumiseen on syntynyt muualla kuin osallistujan mielessä. Osallistamisen päämääränä voidaan nähdä omaehtoinen ja aktiivinen osallistuminen. Osallistumisessa on kyse oppimisprosessista, jossa aluksi toimitaan jonkun toisen aloitteesta, jopa pienestä painostuksesta ja siinä päädytään parhaassa tapauksessa tilanteeseen, jossa toiminta nousee toimijoista itsestään. Osallistajan tavoitteena onkin tehdä itsensä pikkuhiljaa tarpeettomaksi ja hänen roolinsa on olla osallistumisen mahdollistaja ja tukija. (Koskinen 2010, 94.)

Osallistamisen tekee erityisen kiinnostavaksi ympäristökasvatuksen näkökulmasta, se että osallistaminen mahdollistaa toimijuuden kokemuksen sellaisillekin ihmisille, jotka eivät muuten tulisi toimineeksi. Toimintaan osallistumisen kautta ihmiset voivat voimaantua aktiivisiksi, omaehtoisesti osallistuviksi kansalaisiksi. Oman toimijuuden kokemusten kautta kasvaa luottamus omiin kykyihin ja oman panoksen merkittävyyteen. Voimaantumisen merkitys ympäristö vastuullisuudelle on ratkaiseva, koska se antaa ihmisille tunteen siitä, että hänen teoillaan ja toiminnallaan on merkitystä. Ympäristökasvatuksessa onkin suurelta osin kysymys voimaantumisesta ja henkilökohtaisen merkityksen muodostamisesta. (Koskinen 2010, 90–92.)

3.4 Sosiokulttuurinen innostaminen

Innostamisen metodologinen lähtökohta on aina ihmisten oma osallistuminen. Tutkimusmetodologisilta perusteiltaan innostaminen liittyy etnografiseen tutkimukseen, osallistuvaan (osallistavaan) tutkimukseen ja toimintatutkimukseen. Innostamiseen liittyvä tutkimusta ja toimintaa ohjaava peruslähtökohta on käytäntö, eli ihminen toimimassa omassa historiallis-yhteiskunnallisessa todellisuudessaan. (Kurki 2006, 88–89.)

Sosiokulttuurinen innostaminen on sosiaalisen elämän alue, jolla toimijat tavoittelevat tiettyä asenteiden sekä yksilön välisten ja kollektiivisten suhteiden muutosta. Muutos tapahtuu yksilöiden välisen suoran suhteen välityksellä. Toimintaa harjoitetaan erilaisten aktiviteettien avulla sekä pedagogiikan ohjaamana, joka käyttää hyväkseen aktiivisia ja muita kuin ylhäältä päin ohjaavia metodeja. Innostaminen ja osallistuminen ovat toisiinsa kiinteästi sidoksissa. Sosiokulttuurinen innostaminen on tavoitteellista toimintaa, joka suuntautuu muuttamaan yksilöllisiä sekä kollektiivisiä asenteita sellaisten sosiaalisten, kulttuuristen ja vapaa-ajan toimintojen välityksellä, joihin ihmiset osallistuvat. Innostamisella on kasvatuksellisia osatekijöitä varsinkin silloin, kun kasvatusta ajatellaan laajasti ja se ymmärretään ihmisen auttamiseksi toteuttamaan itseään sekä elämään parhaalla mahdollisella tavalla kaikilla olemassaolon tasoilla. Innostaminen pyrkii antamaan jokaiselle ihmiselle mahdollisuuden löytää itsensä sekä osallistumaan ryhmän ja yhteisön elämään. Sillä tavoitellaan pysyvää elämänlaadun

paranemista. Innostaja auttaa ihmisiä löytämään erilaisia vuorovaikutuksen ja ymmärryksen kanavia. (Hämäläinen & Kurki 1997, 200–207.)

Sosiokulttuurinen innostaminen on sosiaalisten suhteiden kentässä tapahtuvaa tavoitteellista toimintaa, joka suuntautuu ryhmään sekä jokaiseen ryhmän jäsenen tavoitellen pysyvien muutosten aikaansaamista yksilöiden, ryhmän ja yhteisöjen sosiaalisessa todellisuudessa. Se tavoittelee yksilöiden ja ryhmän elämän laadun parantamista yhteiskunnassa, joka tapahtuu ihmisten oman osallistumisen avulla heidän itsemääräämisoikeutta kunnioittaen. Innostamisen prosessissa ei kehityksen rytmiä voi ulkoa päin säädellä tai määritellä, vaan kehitys riippuu ihmisten omasta kyvystä ja tahdosta kehittää yhteisöään. (Hämäläinen & Kurki 1997, 200–207.)

Sosiokulttuurinen innostaja on henkilö, joka toteuttaa innostamisen tehtäviä ja toimintoja. Hän on henkilö, joka herättelee ihmisten aktiivista osallistumista ja saa aikaa sosiokulttuurista dynamiikkaa yksilöllisellä että kollektiivisella tasolla. Innostaja toimii katalysaattorina, joka auttaa aikaansaamaan prosesseja, joiden toteuttajina varsinaisesti ovat ihmiset itse. Innostaja kerää tietoja todellisuudesta, tunnistaa tarpeita ja näkee puutteita. Hän havainnoi yhteisön arvomaailmaa ja saa ihmiset liikkeelle. (Hämäläinen & Kurki 1997, 230.)

3.5 Havainnointi

Kysely ja haastattelu selvittävät tutkijalle, mitä tutkittavat ajattelevat, tuntevat ja uskovat. Ne kertovat, kuinka tutkittavat havaitsevat mitä heidän ympärillään tapahtuu. Mutta kysely ja haastattelu eivät kerro sitä, mitä todella tapahtuu. Havainnoinnin eli observaation avulla saadaan tietoa, toimivatko ihmiset niin kuin he sanovat toimivansa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 209.)

Tieteellinen havainnointi on tarkkailua, se ei ole vain näkemistä. Havainnointia on pidetty eri tieteenalojen yhteisenä ja välttämättömänä perusmenetelmänä. Useilla tieteenaloilla on omat havainnointimenetelmänsä. Havainnoinnin suurimpana etuna voidaan pitää sitä, että sen avulla voidaan saada välitöntä, suoraa tietoa yksilöiden, ryhmien tai organisaatioiden toiminnasta ja käyttäytymisestä. Sen avulla on mahdollisuus päästä luonnollisiin ympäristöihin. Havain-

nointi on erittäin hyvä menetelmä mm. vuorovaikutuksen tutkimiseen sekä tilanteisiin, jotka ovat vaikeasti ennakoitavissa ja nopeasti muuttuvia. (Hirsjärvi ym. 1997, 210.)

Havainnointi tiedonkeruumenetelmänä puolustaa paikkaansa, jos tutkittavasta ilmiöstä tiedetään hyvin vähän tai ei laisinkaan. Lisäksi havainnointi voi linkittää muita aineistonkeruumenetelmiä paremmin kerättyyn tietoon. Havainnoinnilla on myös mahdollisuus paljastaa ristiriidat asioiden välillä. Havainnoimalla voidaan saada monipuolisemmin tietoa tutkittavasta ilmiöstä tai asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 83.) Havainnointi on todellisen elämän ja maailman tutkimista, siinä ei ole keinotekoisuutta, joka voi olla monien muiden menetelmien rasite (Hirsjärvi ym. 1997, 210).

3.5.1 Havainnoinnin lajit ja muodot

Havainnointiin on käytetty useita menetelmiä, mutta niitä voidaan kuvata kahdella jatkumolla. Ensimmäistä jatkumoa voidaan kuvata kuinka tiukasti säädeltyä havainnointi on. Havainnointi voi olla hyvin systemaattista ja tarkasti jäseneltyä tai se voi olla täysin vapaata ja luonnollista toimintaan sulautunutta. Toinen jatkumo on havainnoijan rooli tilanteessa. Havainnoija voi olla tarkkailtavan ryhmän jäsen tai hän voi olla ulkopuolinen Näiden jatkumoiden perusteella syntyvät havainnoinnin lajit ja nimitykset. Havainnoinnin lajit ovat systemaattinen havainnointi ja osallistuva havainnointi. Systemaattinen havainnointi on systemaattista sekä jäseneltyä ja havainnoija on ulkopuolinen toimija. Osallistuvassa havainnoinnissa havainnointi on vapaasti tilanteessa muotoutuvaa ja havainnoija on ryhmän toimintaan osallistuva henkilö. Systemaattista havainnointia käytetään pääasiallisesti määrällisessä tutkimuksessa ja osallistuva havainnointi on laadullisen tutkimuksen menetelmä. Käytännössä on kuitenkin paljon näiden havainnointilajien välimuotoja ja kummassakin voidaan käyttää niin laadullisia kuin määrällisiä arviointeja. (Hirsjärvi ym. 1997, 211.) Havainnoinnin muodot tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä voidaan jaotella piilohavainnointiin, havainnointiin ilman osallistumista, osallistuvaan havainnointiin ja osallistuvaan havainnointiin (Tuomi & Sarajärvi 2002, 84–85).

Varhaiskasvatuksen arkeen ja sen toimintaan kuuluu myös säännöllinen tiedonkeruu lapsista. Lapsista kerättyä tietoa hyödynnetään lasten kasvun tukemisessa ja lasten kokonaiskehityksen arvioinnissa. Päivähoidon tavoitteena on vastata lapsen yksilöllisiin tarpeisiin ja tunteisiin sekä tukea lapsen kasvamista ja hyvinvointia ryhmässä. Tällöin työntekijöiden tulee ottaa selvää mitä kukin lapsi viestittää, mitä hän ajattelee, millaisista asioista hän pitää ja mistä hän on kiinnostunut sekä millaisia taitoja ja tietoja hänellä on. Tämän kaiken selvittämiseksi tarvitaan lapsen kuuntelemista, haastattelemista, arviointia ja havainnointia. (Järvinen ym. 2009, 152.)

Havainnot on tärkeää kirjata muistiin. Dokumentointiin voidaan sisällyttää yleistä tietoa lapsesta, lapsen sosiaalisesta, fyysisestä ja motorisesta kehityksestä, liikunnallisista taidoista, psyykkisestä sekä kognitiivisesta kehityksestä. Havainnoinnin hyöty tiedonkeruumenetelmänä tulee esille siinä, kun keskustellaan vanhempien kanssa lapsesta ja havainnoidaan pidemmän ajan lasten toimintaa. Lyhyet lasten havainnointikerrat eivät vielä anna aiheita suuriin ja laajoihin jottopäätöksiin. Tärkeintä työntekijöille onkin oppia katselemaan ja näkemään asiat havainnoitavien lasten näkökulmasta. (Järvinen ym. 2009, 153.)

Reggio Emilia -kasvatusfilosofia on hyvä esimerkki lapsilähtöisestä pikkulapsipedagogiikasta, jossa koko toiminta rakentuu lasten havainnoinnin ja dokumentoinnin pohjalle. Reggiolaisessa laajuudessaan havainnointi ja lasten toiminnan dokumentointi vaativat paljon aikaa, mutta reggiolaisuuden mukaan sitä pidetään yhtenä tärkeimmistä tehtävistä lasten kanssa olemisen lisäksi. Siihen osallistuu koko henkilökunta ja sen avulla he katsovat saavansa ensiarvoisen tärkeää tietoa lasten kehityksestä, lapsia askarruttavista asioista ja ongelmista sekä heidän kiinnostuksen kohteistaan. (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 89.)

3.5.2 Osallistava havainnointi

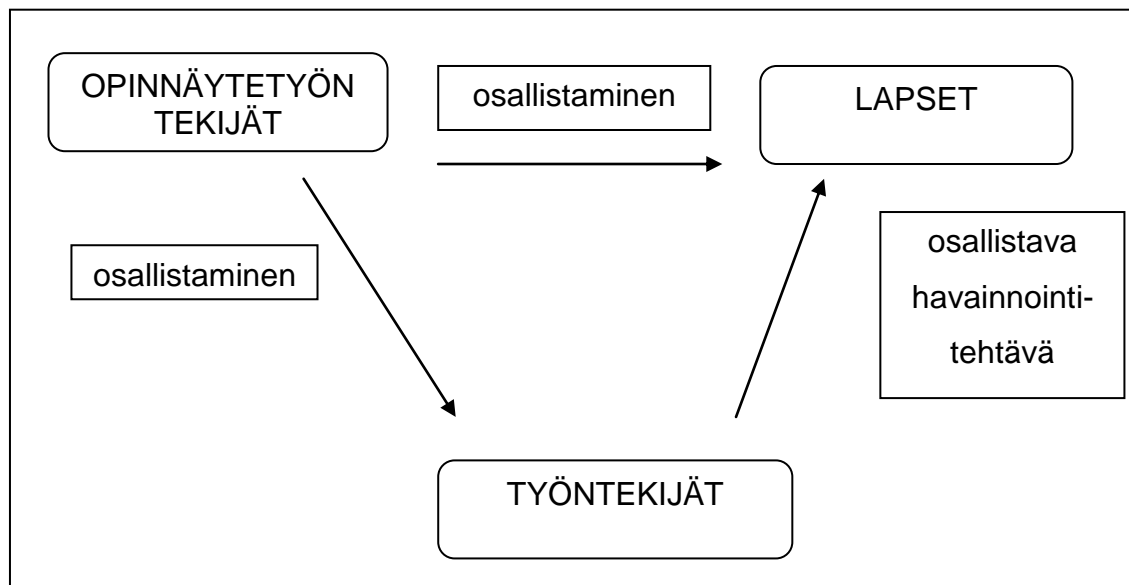
Osallistava havainnointi eli laajemmin osallistava tutkimusote perustuu toimintatutkimukselliseen muutokseen tähtäävään ajatteluun ja psykologiseen totuuteen. Totuus on, että ihmistä ei voi opettaa pakolla, mutta vuorovaikutuksessa molemmat osapuolet voivat laajentaa ajattelutapaansa. Osallistava havainnointi on kehitetty tilanteessa, jossa havaittiin tutkittavan yhteisön toimivan tutkimuk-

sen ajan tutkijan kanssa aktiivisesti, mutta tutkimuksen loputtua ja tutkijan vetäytyttyä projektista hyvin alkanut toiminta hiipui nopeasti ja loppui kokonaan. Tilanteen korjaamiseksi syntyi osallistava havainnointi, jonka tavoitteena oli osallistuttaa projektiin osallistuvat henkilöt, niin että kyseinen toiminta jatkuisi ilman tutkijan tukea. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 84–85.)

Yhteistä osallistamiseen perustuvilla menetelmillä on tutkimukseen osallistuvien henkilöiden oman tiedon arvostaminen ja usko siihen, että jokaiseen asiaan on enemmän kuin yksi näkökulma sekä näkökulmien tärkeyden tasa-arvoisuus. Periaatteena voi pitää, että ryhmäkeskusteluissa asioiden eri puolten esilletulo mahdollistuu parhaiten. Tutkijan on omassa roolissaan ehdottomasti kunnioitettava tutkimukseen lupautuneita henkilöitä ja heidän tietämystään. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 84–85.)

Tutkija on tullut paikalle oppiakseen, ei opettamaan tai kehittämään. Tutkija toimii toiminnan käynnistämisen helpottajana tai alkuunsaattajana. Tutkija kokoaa ja koordinoi ihmisiltä tulevia ideoita, mutta ei toteuta niitä itse. Prosessissa on tärkeintä kaikkien tutkimukseen osallistuvien oppiminen. Tutkijan tehtävänä on mahdollistaa osallistujien oppiminen, jonka taas puolestaan uskotaan johtavan toimintaan ja toiminnan ylläpitämiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 84–85.)

Kuviossa 1. sivulla 26 esitellään osallistamista ja osallistavaa havainnointia tekemämme satunäytelmän ”Tyne-mummo ja sotkettu uimaranta” aikana. Satunäytelmässä osallistamme lapsia näytelmään mukaan toimimaan kanssamme. Osallistamme työntekijät tekemään osallistavaa havainnointitehtävää, jossa he havainnoivat lasten toimintaa, tunteita ja ajattelua sekä pohtivat omaan kokemustaan havainnointitehtävästä. Satunäytelmässä meidän roolimme on olla osallistaja ja työntekijöiden rooli on olla havainnoija ja dokumentoija. Lasten rooli on olla osallistuja.

Kuvio 1. Osallistaminen ja osallistava havainnointi satunäytelmän ”Tyyne-mummo ja sotkettu uimaranta” aikana.

Opinnäytetyötä tehdessä tutkimme aiemmin valmistuneita opinnäytetöitä ja toisenä tutkittavana työnä meillä oli lapsihavainnoinnista tehty opinnäytetyö: *”Lapsihavainnointi päiväkodin varhaiskasvatuksen työmenetelmänä”*. Opinnäytetyön olivat tehneet Kirsi Määttänen ja Salla Somervuori, Espoon Otaniemen Laurea ammattikorkeakoulusta, sosiaalialan koulutusohjelmassa toukokuussa 2009. Tässä opinnäytetyössä toteutettiin lapsihavainnointia varhaiskasvatuksen VKK-Metro – hankkeessa pääkaupunkiseudulla, sen kehittämiskohteena oli lapsihavainnoinnista saadun tiedon siirtäminen omaan työhön ja vanhemmille sekä sitä kautta kasvatuskumppanuuteen. Tuloksena tästä työstä oli saatu se, että lapsihavainnointia toteutettiin aktiivisesti sekä toiminnan lapsilähtöisyys korostui työntekijöiden puheissa ja toiminnassa. (Määttänen & Somervuori 2009.)

4 TOTEUTUS

4.1 Projektityö ja prosessin hallinta

Projekti on tavoitteellinen ja tietyn ajan kestävä prosessi. Projekti voi olla osa isommasta hankkeesta tai se voi kestää vain tietyn ja rajatun ajan ja johtaa kertaluontoisen tulokseen. Projektin onnistuminen vaatii suunnitelmallisuutta, organisointia, toteuttamista, valvomista, seuranta ja arvioimista. (Vilkkä 2004, 48.)

Projektimme lähtökohtina olivat Mehtimäen päiväkodin työntekijöiden mielenkiinto ympäristökasvatukseen sekä päiväkodin lasten käsitys ja ajattelu omasta, lähellä olevasta ympäristöstään. Projektimme ympäristökasvatuksellinen toiminta on lasten ja aikuisten välistä keskustelua, uteliaisuuden ja innostuksen herättämistä ja ylläpitämistä, oppimisen tukemista sekä ohjaamista.

Toiminnallisen opinnäytetyömme toteutus oli kahdessa tasossa kulkeva projekti. Toiminnallisen opinnäytetyömme päätarkoitus oli tukea päiväkodin työntekijöitä lasten osallistamisessa ja antaa heille ideoita havainnoida lasten toimintaa, oppimista, lasten innostumista ja kokemuksia sekä mitä lapset pohtivat ja kysyvät (toiminta–tunne–ajattelu). Toiminnallisen opinnäytetyömme toinen tarkoitus oli antaa lapsille mahdollisuuden tutustua ja osallistua kierrättämisen maailmaan satunäytelmän avulla.

Toiminnallisen opinnäytetyömme prosessin hallintaan liittyy aikataulut, yhteistyö päiväkodin kanssa, opinnäytetyöpäiväkirja, toiminnallisen osuuden suunnittelu ja toteutus sekä raportointi.

4.2 Projektin päiväkirja

Aloitellessamme opintojamme vuoden 2009 elokuussa pohdimme jo silloin mahdollista ideaamme opinnäytetyöllemme. Olimme molemmat kiinnostuneita ympäristökasvatuksellisista teemoista jo senkin vuoksi, että meillä molemmilla on omia pieniä lapsia. Mielestämme on tärkeää antaa lapsille vaihtoehtoisia tapoja toimia oman ympäristönsä suhteen ja tulevaisuushan on lasten. Ensimmä-

mäisessä opinnäytetyöinfossa saimme lisätietoja tulevaisuuden kuvioihin. Opinnäytetyömme ideapaperi jätettiin lokakuun aikana ohjaajille.

Olimme menossa marraskuussa 2009 Syventävään harjoitteluun Joensuun kaupungin Mehtimäen päiväkotiin. Harjoittelun aikana teimme päiväkodin työntekijöille kyselyn, jolla kartoitimme heidän osaamistaan, ammattitaitoaan, mitä työkaluja heillä oli käytössään työhönsä, piileviä voimavaroja ja osaamista ympäristökasvatuksen, kierrättämisen ja materiaalien uusiokäytön näkökulmista.

Ideamme ympäristökasvatuksesta lähti päiväkodin toimintaideasta käyttää lähiympäristöään heidän toiminnassa, ryhmien tekemästä hyötyjätteiden kierrättämisestä sekä eri materiaalien uusiokäytöstä. Suunnittelimme näiden pohjalta ympäristökasvatuksellisen ohjatun tuokion, jossa perusideana on kierrättäminen.

Alustavissa keskusteluissamme Mehtimäen päiväkodinjohtajan Tiina Rummukaisen ja lastentarhaopettajan Sirpa Vänskän kanssa ideoimme ja kehitelimme teemaa lasten ympäristökasvatuksesta, pääasiassa kierrättämisestä ja materiaalien uusiokäytöstä. Olimme myös keskustelleet opinnäytetyön ideastamme ja syventävästä harjoittelustamme varhaiskasvatuksen opettajan ja opinnäytetyömme ohjaajan Heli Makkosen kanssa. Häneltä saimme positiivista palautetta ideoistamme.

Lokakuussa palauttamassamme ideapaperissamme olimme ajatelleet jalostaa syventävää harjoittelua, siitä saatavaa materiaalia sekä toimintatuokiota opinnäytetyön aiheeksi ”Minun jälkeni – jätä jälkesi, älä jätä mitään jälkeesi”. Tarkoituksenamme oli tehdä tästä keräämästämme materiaalista ja tiedosta ”työkalupakki” päiväkodin työntekijöille, jota voisi käyttää eri-ikäisten lasten kanssa tehtäviin ympäristökasvatuksellisiin tuokioihin. Tämä ”työkalupakki” sisältäisi ohjeita ja materiaaleja toimintatuokiota varten ja sen olisi tarkoitus olla helposti toteutettava ilman kalliita investointeja tai ylimääräistä työtä työntekijöille.

Joulukuun alussa 2009 kävimme keskustelemassa päiväkodinjohtajan Tiina Rummukaisen kanssa opinnäytetyöstämme ja samalla selvisi, että saisimme sille toimeksiannon päiväkodilta. Tekisimme päiväkodille työpajaviikon, jonka

aikana päiväkodin lapset ja työntekijät pääsisivät osallistumaan suunnitelmiimme työpajoihin päiväkodin juhlasalissa.

Syventävän harjoittelumme loppupalaverissa tammikuussa 2010 keskustelimme myös opinnäytetyöstämme. Suunnitelmamme muuttuivat ja lopulta päädyimme tekemään päiväkodille ympäristökasvatuksellisen satunäytelmän. Esittäisimme satunäytelmän päiväkodin lapsiryhmille ja työntekijöille. Aloitimme satunäytelmäviikon suunnittelun ja kirjoitimme opinnäytetyömme suunnitelmaa.

Maaliskuun 2010 lukupiiriin olimme saaneet koottua opinnäytetyömme suunnitelmaan teoriapohjaa ympäristökasvatuksesta, kierrättämisestä, draamasta arvo- ja ympäristökasvatuksena, lapsilähtöisyyttä, reggiolaista kasvatusfilosofiaa. Sen hetkisiä valitsemiamme menetelmiä olivat sosiokulttuurinen innostaminen, osallistaminen ja havainnointi, tämä kaikki suloisessa sekamelskassa paperilla ja päässämme.

Näytelmämme alkuperäinen toteutusviikko oli suunnitelmiamme mukaan huhtikuussa 2010, mutta suunnitelmamme ja aikataulumme muuttuivat äkillisesti niin, että draamaviikkomme toteutuisi vasta syksyllä 2010. Meillä oli työllemme idea ja paljon hyvää teoriaa, jossa oli runsaasti hyviä ideoita käytännön toteutukseen ja draamaviikkoon. Meidän sen hetkiset työllemme asettamat tavoitteemme eivät vielä kuitenkaan saavuttaneet näitä aineistomme mahdollisuuksia. Ohjaajamme rohkaisikin meitä asettamaan hieman suurempia tavoitteita työllemme ja erityisesti lasten osallistamiselle. Seuraavassa lukupiirissä toukokuussa 2010 johon osallistuimme, olisi meillä jälleen kerran uudenlainen suunnitelma satunäytelmäviikon toteutukselle.

Vaiherikkaan ja työntäyteisen kevään aikana olimme kirjoittaneet suunnitelmaamme ja toukokuun puolessa välin kävimme palaverissa päiväkodin johtajan Tiina Rummukaisen luona. Silloin sovimme satunäytelmäviikkomme uudesta toteutusaikataulusta, materiaaleista ja hankinnoista. Satunäytelmäviikkomme toteutettaisiin syyskuussa viikolla 36, 6.9.–10.9.2010 ja samalla sovimme, että kysymme saisimme ympäristönhoitajan Jaakko Vasaraisen ja ympäristöauto Kaarnan vierailulle päiväkodille satunäytelmäviikolle. Toukokuun lukupiirissä esittelimme sen hetkistä suunnitelmaamme ja saimme vihdoin viimein itsellem-

me selkeäksi sen, mikä on opinnäytetyömme johtoajatus ja tarkoitus sekä mihin suuntaan meidän oli pyrittävä työtämme viemään. Sovimme ohjaajamme kanssa, että laitamme vielä hänelle katsottavaksi korjatun version suunnitelmas- tamme ja laatimastamme havainnointilomakkeesta kesäkuun alussa. Seuraa- van kerran tapaisimme kesän jälkeen elokuussa 2010.

Aloitimme elokuun opinnäytetyön kirjallisen osuuden täydentämisellä sekä ma- teriaalihankinnoilla. Olimme päiväkotiin yhteydessä sähköpostitse sekä pidimme palaverin elokuun puolessa välissä päiväkodin johtajan Tiina Rummukaisen ja lastentarhanopettajan Sirpa Vänskän kanssa satunäytelmäviikon toteutusaika- tauluista. Kyseisessä palaverissamme sovimme päiväkodilta saatavista materi- aaleista ja mitä me hankimme näytelmää varten. Lupasimme toimittaa seuraa- valla viikolla heille havainnointilomakkeen saatekirjelmiseen (liite 4), ryhmälu- pakyselyt (liite 3), esitysviikon aikataulun ja esityksestä osastojen ilmoitustauluil- le laitettavan mainoksen. Olimme saaneet myös tutkimusluvan (liite 2) vs.päivähoidon johtajalta Anu-Helena Turtiaiselta sekä olimme yhteydessä ympäristönhoitaja Jaakko Vasaraiseen vahvistaaksemme ympäristöauto Kaarnan vierailun.

Elokuussa meillä oli lukupiiri, jossa esittelimme toiminnallisen viikon toteutuk- sen. Kirjoitimme satunäytelmän kehystarinan lopulliseen muotoonsa (liite 5). ”Työne-mummo ja sotkettu uimaranta” on meidän luomamme tarina lapsille suunnattua ympäristökasvatuksellista näytelmää varten. Kävimme yhdessä ta- rinaa läpi ja sovimme tietyt raamit, joiden mukaan esityksemme etenisi. Meillä ei ollut valmiiksi kirjoitettuja vuorosanoja, vaan etenimme draaman, sosiokulttuuri- sen innostamisen ja ympäristökasvatuksellisten teemojen mukaan näytelmässä spontaanisti ja lapsilähtöisesti.

4.2.1 Tarvikkeiden hankinta ja näyttämön lavasteiden rakentaminen

Olimme sopineet opinnäytetyön toimeksiannossa Mehtimäen päiväkodin kans- sa, että saamme heiltä tarvikkeita (sinisen kankaan jäljittelemään järveä, teko- kuuset, lehtipuu sekä valmiita pahvisia että kartonkisia puita ja kukkia, kiikku- tuolin, postilaatikon, vankan sermin mummon mökiksi, peruukin, cd-soittimen,

liimaa, neuloja ja akryylivärejä maalaukseen) ja tilan (juhlasalin) käyttöömme satunäytelmäämme varten.

Saimme paljon apua tarvikkeiden hankintaan ystäviltämme ja sukulaisiltamme sekä omaan käyttöön että lainaksi (uimalasit, snorkkelin, huivin, esiliinan, sty-roksit kaislojen istutusalustaksi, ruskeaa paperia rantaa varten, puhtaat pizza-laatikot liperiläiseltä pizzerialta, katiskaverkkoa). Käytimme myös omia tavaroitamme (Aino-tossut, villasukat, Roska-Riinan haalarit, lippa, kengät, Tyyne-mummon kävelykeppi, uimapuku, pyyhe, sanko, pikkupyykin kuivausteline, lelu-rekka, aurinkolasit, tekokukkaruukut) esityksen tarpeistoksi.

Olimme jo aiemmin kesällä aloittaneet roskien taltioinnin kumpikin omalla tahollamme (sanomalehdet, aikakauslehdet, kanamunakennot, hampurilaiskotelot, säilykepurkit, lasipurkit, karkkilaatikot, jogurttipullot, jogurttipurkkien kannet, pizzalaatikot, paristot, maitopurkit, erilaisia pahvikoteloita; keksipaketit, kakkupaketti yms. muoviset mehukanisterit).

Jatkoimme loppujen tarvikkeiden keräystä ja hankintaa elokuun loppupuolella, jolloin olimme Viinijärven rantamailla kaislojen keruussa. Kaisloja tulimme käyttämään näytelmämme uimarannan rekvisiittana. Löysimme Viinijärven SPR:n kirpputorilta Tyyne-mummolle mekon sekä kävimme ostamassa käytetyt juuttisäkit kierrätyskasseja varten ja maalarinteipin maatalouskaupasta. Nämä olivat ainoat ostokset, joita teimme satunäytelmää varten. Metalliset limsatölkit haimme Rantakylän kierrätyspisteeltä sekä hiekkaa rantaa varten hiekkalaatikolta.

Elokuun viimeisinä päivinä meillä oli tapaaminen päiväkodin johtajan Tiina Rummukaisen ja lastentarhanopettajan Sirpan Vänskän kanssa päiväkodilla. Veimme heille jaettavaksi havainnointilomakkeen saatekirjelmiseen ja kehystarinoineen, ryhmälupakyselyt sekä esitysviikon aikataulun, johon ryhmät saivat itselleen valita sopivan esityshetken. Kävimme heidän kanssaan paperit läpi ja päiväkodin johtaja Tiina Rummukainen lupasi hoitaa työntekijöille havainnointilomakkeen ja ryhmälupien jakelun. Tässä vaiheessa osallistimme päiväkodin työntekijöitä toimintaan mukaan siten, että he keräsivät vanhempien suostu-

mukset ryhmälupakyselyihin omista ryhmissään. Samalla veimme suurimman osan keräämistämme roskista sekä rantakaislat varastoon päiväkodille.

Elokuun loppupuolen tehtäviimme kuului myös satunäytelmämme mainosten teko koulullamme. Liimasimme kierrätyspahville A4-paperin, johon olimme laattineet tekstin esityksestämme. Veimme satunäytelmän mainokset päiväkodin ryhmille. Ompelimme kierrätyskassit juuttisäkeistä ja teimme niihin lakanakan-kaasta ”kyllit” tekstein paperi, pahvi, metalli ja lasi. Jokaisessa kassissa oli oman värisensä kyltti: vihreät paperille ja pahville, siniset lasille ja metallille. Kylltien maalauksessa käytimme päiväkodilta saatuja akryylimaalaa. Roska-Riinakin sai oman kyltin haalarinsa selkämykseen.

Syyskuun alkaessa veimme päiväkodille loppuja keräämiämme tarvikkeita ja maalasimme kaislojen alustaksi tulevat styroksit valmiiksi kuivumaan tulevaa satunäytelmän lavasteiden rakentamista varten. Meillä oli yksi päivä aikaa rakentaa näytelmämme lavasteita kuntoon ja rakennuspäivä oli sovittu perjantai-ksi 3.9.2010. Meillä ei ollut mahdollisuutta rakentaa näyttämöämme aikaisemmin, koska päiväkoti tarvitsi salia omaan käyttöönsä.

Suunnitelmissamme oli rakentaa järvi ja uimaranta salin yhteen nurkkaan, salin sisääntulon tietämille tulisi Tyyne-mummon mökki kiikkutuoleineen. Lapsille ja työntekijöille varasimme matalat penkit uimarannan läheisyyteen. Perjantai-aamuna aloitimme näytelmämme lavasteiden rakentamisen kokoamalla kaiken tarvittavan salin lattialle. Olimme käyneet kirjastosta lainaamassa luonnon ääniä sisältävän cd-levyn, joka toimisi osana satunäytelmämme äänimaailmaa. Laitoimme heti aamusta cd-levyn (Takala 1998) soimaan ja haimme äänille oikeaa paikkaa lavastuksessa. Luonnon äänet (käen kukunta, veden solina) aiheuttivat ihmetystä päivän aikana niin työntekijöissä kuin lapsissakin. Leikkasimme ruskean paperin rannaksi ja siihen kiinnitimme liimaamalla kuivan hiekan. Järvinurkkauksen seinälle ja ikkunoihin kiinnitimme päiväkodin varastoista ja osastoilta lainattuja pahvisia ja kartonkisia puita sekä kiinnitimme teipein lattiaan sinisen kankaan järveksi.

Seuraavana vuorossa oli kaislasermien rakentaminen. Olimme jo aiemmin maallanneet valmiiksi styroksikappaleet sinisiksi ja sopivasti kuivahtaneet kaislat oli-

kin helppo istuttaa niihin kiinni. Verhoilimme talosermin ruskealla paperilla ja maalasimme siihen punamultaisen lautaseinän, näin saimme Tyyne-mummon mökkiin seinät. Seinien kuivuttua kiinnitimme mökin seinustalle kukkaistutukset, joihin olimme lainanneet kartonkiset kukat eräältä päiväkodin osastolta. Käytimme hyväksi salin näyttämöverhoja tehden niistä mökkiin katon.

Kuva 1. Satunäytelmän näyttämön rakentamista.

Rantahiekan kuivuttua kiinnitimme hiekkaisen paperin ja kaislasermit teipein lattiaan paikoilleen. Laitoimme tekokuuset ja lehtipuun metsäksi rannan läheisyyteen. Mökin eteen sijoitimme räsymaton ja Tyyne-mummon kiikkutuolin. Ripustimme näyttämöverhoon Tyyne-mummolle pyykkitelineen, johon hän sai laittaa uimapukunsa ja pyyhkeensä kuivumaan sekä uimalasit ja snorkkelin. Lopuksi levittelimme roskat rannalle ja sijoitimme Tyyne-mummon postilaatikon mökin viereen sekä siihen päivän lehden. Sovitimme roolivaattemme ja tarkistimme niiden kunnon. Satunäytelmämme lavastus oli valmis iltapäivään mennessä.

Kuva 2. Sotkettu uimaranta ja kierrätyskassit.

Hyvin suunniteltu oli puoliksi tehty. Yllätyimme itsekkin kuinka sujuvasti näyttämön lavastuksen rakentaminen kävi, eikä ongelmia tarvikkeiden kanssa tullut. Saimme päiväkodin puolelta vapaat kädet toteuttaa ja rakentaa satunäytelmäämme. Koimme luottamuksen ja yhteistyön toimivan Mehtimäen päiväkodin työntekijöiden ja meidän välillä.

4.2.2 Satunäytelmän esitysviikko

Veimme aikatauluehdotelmamme satunäytelmämme esitysviikkoa varten päiväkodille viikolla 34 ja ryhmät saivat siitä valita itselleen sopivan esityshetken. Esitysaikamme olivat maanantaista torstaihin klo 8.30–9.15, klo 9.15–10.00, klo 10.00–10.45 ja klo 14.15–15.00. Olimme varanneet viikollemme kaiken kaikkiaan viisitoista esityskertaa, näistä loppujen lopuksi toteutui yksitoista ja kaikki näytöksemme sijoittuvat aamupäivän esitysajoille.

Olimme suunnitelleet käyttävämme aikaa yhtä näytöstä kohden 45 minuuttia, josta varsinaisen esityksen kesto oli 15–30 minuuttia riippuen lapsiryhmien ikäjakaumasta. Satunäytelmämmehän oli pääasiallisesti suunnattu 3-vuotiaista

lapsista ylöspäin, mutta saimme vieraiksemme sitä seuraamaan myös lapsia aivan pienten ryhmistä eli 1,5–2-vuotiaita lapsia.

Kuva 3. Satunäytelmän ensimmäiseen esitykseen valmistautuminen (Holopainen 2010).

Ensimmäinen esityspäivä maanantai 6.9.2010, oli päiväkodin nuorimpien lasten päivä. Emme olleet varsinaisesti suunnitelleet esityksiämme erikseen toteutettaviksi eri ikäryhmille, mutta nopeasti muutimme suunniteltua esitystä ja sen tapahtumia ikätason mukaiseksi. Aivan nuorimpien lasten kanssa keräsimme yhdessä roskat rannalta, mutta emme tehneet heidän kanssaan varsinaista lajitte-
lua kierrätyskassoihin, kuten teimme vanhempien lasten kanssa. Tämä sen takia, että aivan pienten lasten keskittymiskyky ja jaksaminen ajallisesti eivät ole niin pitkäkestoista kuin ne ovat vanhempien lasten kohdalla.

Toisena esityspäivänä tiistaina 7.9.2010, saimme vieraaksemme vanhempia lapsia, iältään 3–5-vuotiaita. Tälle päivälle ryhmät olivat varanneet kaksi esityskertaa ja nämä esitykset olivat saman ryhmän lapsille. Olimme antaneet aika-
taulua suunnitellessamme ryhmien työntekijöille mahdollisuuden jakaa omat ryhmänsä kahteen pienempään ryhmään ja tätä vaihtoehtoa käytti hyväkseen muutama päiväkodin ryhmistä. Pienempi ryhmä olisi helpompi havainnoida ja hallita.

Kolmas esityspäivä oli keskiviikkona 8.9.2010. Tälle päivälle oli tulossa kolme esityskertaa ja ryhmät olivat päiväkodin vanhimpia lapsia, 3–5-vuotiaita ja esi-koululaisia sekä 2–5-vuotiaiden lasten ryhmä kokonaisuudessaan. Vanhempien lasten kanssa esityksissä oli jo vauhtia ja vuorovaikutusta enemmän sekä var-sinaisen esityksen kesto piteni 30 minuuttiin.

Neljäs ja viimeinen esityspäivä oli torstaina 9.9.2010. Esityksiä päivälle oli kol-me ja tähän aamupäivään saimme ympäristönhoitaja Jaakko Vasaraisen ja ympäristöauto Kaarnan vierailulle päiväkodin pihalle. Ympäristöauto oli myös per-jantaina aamupäivällä päiväkodilla, jolloin me kävimme myös tutustumassa sen toimintaan. Ympäristönhoitaja Jaakko Vasaraisen ja ympäristöauto Kaarnan vierailu oli oivallinen jatkumo ja täydennys satunäytelmämme aiheeseen. Omassa esityksessään ympäristönhoitaja Jaakko Vasarainen käsitteli hyötyjät-teet hyvänä kertauksena sekä hän esitteli lapsille myös vaaralliset jätteet (enti-set ongelmajätteet) ja esitti lapsille opettavaista käsinukketeatteria muovipussi-päisestä pupusta.

Kuva 4. Roska-Riina ja Tyyne-mummo (Holopainen 2010).

Perjantapäivänä 10.9.2010 meillä ei ollut enää satunäytelmäesityksiä, vaan tämä päivä oli näyttämön purkupäivä. Purkaessamme näyttämöämme jätimme päiväkodin käyttöön Tyne-mummon mökin maalatut seinät, kaislasermit, kierätyskassit roskineen ja hiekkarannan. Esitysviikon päätteeksi pidetyssä kahvitilaisuudessa kävimme päiväkodinjohtajan Tiina Rummukaisen ja lastentarhanopettaja Sirpa Vänskän kanssa vapaamuotoisesti läpi toiminnallista viikkoamme ja saimme kuulla palautetta esityksistämme ja aiheestamme. Lisää palautetta muilta työntekijöiltä saimme havainnointilomakkeiden kautta. Tämän kaiken toiminnallisen osuuden jälkeen jatkoimme opinnäytetyömme kirjallista raporttia.

4.2.3 Osallistava havainnointitehtävä

Osallistimme päiväkodin työntekijöitä toiminnalliseen opinnäytetyöhömmee laatimalla heille myös osallistavan havainnointitehtävän. Osallistavaa havainnointitehtävää varten teimme havainnointilomakkeen, jossa oli neljä avointa kysymystä. Kolme ensimmäistä kysymystä koski lapsia ja heidän toimintaansa, tunteitaan ja ajatteluaan satunäytelmän aikana. Neljännessä viimeisessä kysymyksessä päiväkodin työntekijät saivat mahdollisuuden kertoa omasta kokemuksestaan tähän osallistavaan havainnointitehtävään.

Kysymysten tarkoitus oli antaa havainnoijalle mahdollisuus tarkkailla lasten osallistumista satunäytelmään, heidän innostustaan satunäytelmän aiheesta ja sitä, millaisia tunteita satunäytelmä herätti lapsissa. Lisäksi havainnoija kuunteli lasten kysymyksiä ja ajatuksia satunäytelmästä ja sen aiheesta. Havainnoija dokumentoi tekemänsä havainnot lomakkeelle ja kirjasi myös omia kokemuksiaan tehtävästä.

Laadimme havainnointilomakkeelle saatekirjelmän työntekijöille, jossa avasimme varhaiskasvatusta ja ympäristökasvatuksen käsitettä, reggiolaista kasvatustilfilosofiaa sekä osallistavaa havainnointia. Lisäksi liitimme kirjelmään mukaan satunäytelmäme kehystarinan ennakkoon tutustuttavaksi. Havainnointilomakkeen tekovaiheessa pohdimme, pitäisimmekö tästä osallistavasta havainnoinnista päiväkodin työntekijöille keskustelun, mutta päädyimme laatimaan saatekirjeen siksi, että emme halunneet ohjata heitä liikaa antamaan haluamiamme vastauksia. Heillä oli mahdollisuus itse tulkita havainnointitehtävä ja tehdä va-

linnat, kuinka antaa vastaukset kysymyksiin. Työntekijöillä oli myös mahdollisuus valita havainnointitehtävään joko yksi tai useampi lapsi.

5 TULOKSET

Toteutimme opinnäytetyömme toiminnallisessa osuudessa satunäytelmän lapsille ja päiväkodin työntekijöille. Toiminnallisen opinnäytetyön menetelminä käytimme draamaa arvo- ja ympäristökasvatuksena, osallistamista ja sosiokulttuurista innostamista. Toiminnallisuus opinnäytetyön menetelmänä soveltui hienosti tarkoitukseemme, koska tämänlaisen projektin idea vaati toiminnallisuutta onnistuakseen.

5.1 Lasten osallistamisen onnistuminen draaman keinoin

Opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa käytimme draamaa arvo- ja ympäristökasvatuksessa satunäytelmän keinoin, ja menetelmänä se toimi lapsiryhmille erittäin hyvin. Valitsimme draaman menetelmäksemme, koska draama ja sen käyttäminen ympäristökasvatuksessa soveltuu mainiosti lasten asenteiden sekä ajatusten tiedostamiseen ja tutkimiseen. Satunäytelmässämme ei ollut lopputulos tärkeintä, vaan yhdessä kokeminen ja tekeminen.

Näytelmämme oli pääsääntöisesti tarkoitettu päiväkodin 3-vuotiaista lapsista esikouluikäisiin lapsiin, mutta saimme osallistujiksi päiväkodin pienimpiäkin lapsia, nuorimpien osallistujien ollessa 1,5-vuotiaita. Havainnointilomakkeen aineistosta nousee hyvin esille tämä ikäjakauma ja käytämme tekstissämme termejä nuoremmat lapset tarkoittaen 1,5–2-vuotiaita lapsia ja vanhemmat lapset tarkoittaen 3–6-vuotiaita lapsia.

Satunäytelmän aikana osallistimme lapsia toimimaan sadun hahmojen, Tyyne mummon ja Roska-Riinan, kanssa ympäristön siisteyden puolesta sekä lajittelemaan ja kierrättämään hyötyjätteitä. Lapset osallistuivat todella innokkaasti ja mielenkiinnolla siivoamalla uimarannalla olevat hyötyjätteet ja lajittelemalla ne. He uppoutuivat tarinaan ja seurasivat näytelmän tapahtumia hyvin keskittynees-

ti. Lasten innostuneisuus näkyi heidän kasvoiltaan ja ilmeistään, silmien loisteesta, valmiudesta toimintaan sekä ajattelustaan ja esittämistään kysymyksistä.

Lapset esittivät ja saivat esittää kysymyksiä meille satunäytelmän aikana. Heille tuli mieleen myös omia muita ajatuksia, joille annoimme arvoa ja tilaa, koska olimme suunnitelleet näytelmän lapsilähtöiseksi. Eräs lapsi innostui näytelmän aikana kertoilemaan Tyyne-mummolle prinsessasta, josta hän itse oli nähnyt unta ja tämä lapsi koki tulleen kuulluksi, kun annoimme hänen kertoa omaa prinsessatarinaansa.

Nuorimpien lasten kohdalta tuli esille, että vaikka näytelmämme idea ja aihe oli pienten lasten vielä vaikea ymmärtää, he osallistuivat näytelmän yhteistoiminnalliseen osuuteen (hyötyjätteiden keräys ja lajittelu) ikätasoonsa nähden hyvin innokkaasti ja mielellään. Näytelmän puheosuudet koettiin vielä haasteellisiksi pienimmille, keskittyminen tahtoi herpaantua, mikä on kuitenkin heidän ikätasoonsa kuuluvaa käyttäytymistä. Nuoremmat lapset seurasivat hyvin kiinnostuneina, osa hieman hämmentyneinäkin tilannetta ja tapahtumien etenemistä. Osa nuorimmista lapsista seurasi tapahtumia alussa taka-alalta hieman vierastaen tilannetta, mutta tarinan edetessä hekin tempautuivat toimintaan mukaan. Näytelmässä käyttämämme äänitehosteet (taustalla linnun laulua, veden solinaa cd-levyltä, Roska-Riinan kuorma-auton ääni lelurekasta) saivat heidät kuuntelemaan tarkkaavaisesti. Nuorimmatkin lapset jaksoivat kuunnella Tyyne-mummon tarinointia ja auttoivat mielellään häntä ja Roska-Riinaa uimarannan siivoamisessa. *”Tämä oli 2-vuotialta jo paljon tehty!”* oli erään työntekijän kommentti.

Vanhempien lasten osallistuminen oli todella innokasta ja reipasta. Lapset osallistuivat hyvin vuoropuheluun näyttelijöiden kanssa, he kuuntelivat tarkkaavaisesti näytelmän kulkua ja olivat uteliaita mitä näytelmässä tapahtui. Lapset saivat tehdä kysymyksiä, ihmetellä asioita ja pohtia myös muitakin mieleen tulevia juttuja. Roskilla sotketun rannan siivoaminen yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa sujui vauhdikkaasti. Jätteiden lajittelu kierrätyskassisiin onnistui muutamalta lapselta aivan omatoimisesti.

Tunteet, jotka tulivat kaikilla lapsilla esille, olivat hyvin iloisia ja mukavia sekä empaattisia, pahoillaan olevia sotkuisen rannan puolesta. Vanhemmat lapset kertoivat kierrätyksen olevan tuttua ja tärkeätä puuhaa, koska monen kotona kierrätetään jätteitä muutenkin. Yleinen mielipide lapsilla oli kuitenkin, että näytelmä oli sekä hyvä että hauska. Eräässä ryhmässä oli herännyt ajatus tehdä oma näytelmä. Työntekijöiden kirjaamia lasten kommentteja olivat mm.

”Ei oo kiva, ku jotkut sotkevat uimarantoja”

”Oli kiva auttaa Tyyne-mummoa”

Vaikka nuorimpien lasten kohdalla kysymyksiä ja pohdintoja ei tullut hyvin paljon, heistä jotkut olivat olleet sitä mieltä, että *”roskia ei saa heittää maahan vaan ne kuuluu laittaa roskikseen.”* Esitys oli kuitenkin jäänyt heidän mieleensä, koska osa lapsista oli parin päivän päästä esityksestä vielä muistellut näytelmän katsomista salissa. Lapset olivat huomioineet tarkkaavaisesti rannalla olevan sotkun ja roskien paljouden sekä Tyyne-mummo oli herättänyt heidän kiinnostustaan. Jälkeenpäin he olivat muistelleet, kuinka Tyyne-mummo nukkui (kuorsasi kiikkutuolissaan) tai ihmetelleet sitä miksi mummo ei mennyt uimaan, vaikka he olivat auttaneet rannan siivoamisessa.

”Miksi Tyyne-mummo ei mennytkään uimaan vaikka ranta oli siivottu?”

”Roskat olivat jännittäviä, koska niitä oli niin paljon!”

Tässä opinnäytetyössämme tarkoitimme lapsilähtöisyydellä sitä, että lapset saivat osallistua satunäytelmään ja tarinan kulkuun kukin omalla tavallaan ja innokkuudellaan. Näytelmän aikana lapset saivat esittää kysymyksiä Tyyne-mummolle ja Roska-Riinalle näytelmän aiheesta ja siitä, mitä näytelmässä tapahtui. Annoimme lapsille mahdollisuuden ja tilaa kysyä, tuntea, ihmetellä ja ajatella aihettamme ja muita heidän mieleen juolahtavia asioita. Olimme rakentaneet satunäytelmän lavasteet lasten maailmaan sekä heidän korkeudelleen ja pyrimme näytelmässä tulemaan lasten tasalle.

Lasten osallistuminen onnistui draaman ja satunäytelmän avulla, koska lapset olivat hyvin kiinnostuneita roolihahmoista ja heidän olemuksestaan (roolivaate-

tus, maskeeraus ja persoona). Satunäytelmän lavastus kiinnosti lapsia erittäin paljon ja se houkutteli lapsia koskettelemaan, tunnustelemaan, kuuntelemaan sekä katselemaan rakennettua ympäristöä. Satunäytelmän kehystarina sai lapset sadun maailmaan ihmettelemään, tuntemaan ja ajattelemaan kertomusta. Vaikka näytelmään osallistuneet lapset tunnistivat meidän tutuiksi aikuisiksi muista yhteyksistä, kertomus sai heidät unohtamaan todellisuuden ja he tempautuivat näytelmän juoneen mukaan.

5.2 Työntekijöiden ”saalis” retkestä osallistavaan havainnointiin

Osallistimme päiväkodin työntekijöitä mukaan opinnäytetyöhömmen siten, että he keräsivät ryhmäluvut lasten vanhemmilta, avustivat meitä tarvikkeiden hankinnassa ja niiden löytymisessä päiväkodilta sekä tekivät osallistavan havainnointitehtävän.

Näytelmän aikana Mehtimäen päiväkodin työntekijöiden oli tarkoitus havainnoida lapsia ja käyttää havainnointiin laatimaamme neljän avoimen kysymyksen havainnointilomaketta. Osallistava havainnointi toiminnallisen opinnäytetyömme yhtenä menetelmänä oli haasteellinen tehtävä. Tässä työssä puhummekin retkestä osallistavaan havainnointiin, emme pitkästä matkasta. Olimme ajatelleet retken olevan työntekijälle ”kalastusretki”. Annoimme heille ”kalastusvälineet”, eli ongen, syötin ja kalastuspaikan. Emme kuitenkaan halunneet antaa heille liian valmiiksi työstettyä havainnointitehtävää, vaan halusimme heidän itse pohdivan osallistavaa havainnointia ja tehdä siihen omia valintojaan.

Osalle päiväkodin työntekijöistä lasten havainnointitehtävä oli helppo, koska ”*sai olla kerrankin itse seuraamassa vierestä lasten toimintaa, eikä olla ohjaamassa sitä*”. Havainnointi koettiin myös helpoksi, koska näytelmän tilanne ja tila oli rajattu sekä lasten lukumäärä ryhmissä oli pieni. ”*Näytelmän interaktiivisuus oli havainnoinnin kannalta hyvä lisä, sillä ilman lasten osallistamista näytelmään olisi havainnointi ollut hieman haastavaa*”. Havainnoinnista tai oikeammin koko tuokiosta koettiin jäävän hyvä ja positiivinen mieli, lasten osallistaminen näytelmän toimintaan oli hyvä asia. Aiheemme koettiin työntekijöiden mielestä tärkeäksi, tietoa antavaksi ja se osattiin esittää pienille katsojille helppotajuisesti eli kohdeyleisö huomioonottaen. Havainnoijat kokivat lasten osallistamisen näy-

telmään ja esityksen sopivan pituuden vaikuttaneen paljolti siihen, että lapset jaksoivat keskittyä ja seurata esitystä. Eräs havainnoijista uppoutui itsekin näytelmään mukaan niin, että hänen oma lasten havainnointitehtävänsä meinas unohtua taka-alalle.

Näytelmästä ja näytelmän lavastuksesta työntekijöille esiin tulleita ajatuksia olivat esityksen sopivuus erityisesti vanhemmille lapsille ja lavastukseen panostaminen. Näytelmä todettiin hyväksi esimerkiksi korostamaan roskien keräämisen ja kierrätyksen tärkeyttä. Näytelmän annin koettiin olevan lapsille hauskaa ja opettavaista Tyyne-mummon ja Roska-Riinan auttamisen kautta.

Havainnointilomakkeen aineistoa koostaessamme huomaisimme, että osalle päiväkodin työntekijöistä havainnointi oli tutumpaa kuin toisille. Kaikkien työntekijöiden tekemät kolmen ensimmäisen kysymyksemme havainnot lapsista olivat tarkkoja ja hyvin pohdittuja. Muutamalla työntekijöistä neljännestä, viimeisen kysymyksen eli oman kokemuksen pohtiminen havainnointitehtävästä oli hyvin esille tuotu. Eräs työntekijä pohti sitä, että ilman lasten osallistamista satunäytelmään olisi havainnointi ollut hieman haastavaa. Osalle työntekijöistä oman kokemuksen esille tuominen havainnointitehtävästä oli niukkaa tai kysymykseen oli jätetty kokonaan vastaamatta. Oma kokemusta ja ajattelua ei ollut pohdittu eikä erilaisia näkökulmia tai tulkintoja esitetty. Ehkäpä tällainen omien tunteiden analysointi ei ole vielä niin tuttua suomalaisille varhaiskasvattajille.

6 POHDINTA

6.1 Tulokset ja niiden tarkastelu suhteessa viitekehykseen

Käytimme opinnäytetyömme teoriapohjana varhaiskasvatusta, ympäristökasvatusta, lapsilähtöisyyttä ja Reggio Emilia -pedagogiikkaa. Nämä kulkivat työsämme punaisena lankana koko opinnäytetyöprosessin ajan. Varhaiskasvatus ja ympäristökasvatus näkyivät satunäytelmän laadinnassa ja toteutuksessa ja kaikessa lähtökohtana oli lapsilähtöisyys. Reggio Emilia -pedagogiikasta poimimme ajatuksia havainnoimiseen ja dokumentointiin sekä ajatuksen työntekijöille oman työn reflektointiin.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan kasvattajan toiminta mahdollistaa lapsen kokemisen ja ilmaisemisen lasta kunnioittaen. Kasvattaja antaa tilaa, aikaa ja rauhaa lapsen omalle luovuudelle ja mielikuvitukselle. Kasvattaja dokumentoi lasten taiteellista toimintaa ja järjestää lasten taiteellisten tuotosten esittämiseen. (Stakes 2005, 24.) Varhaiskasvatus ja ympäristökasvatus näkyivät toiminnallisessa opinnäytetyössämme menetelmien valinnassa ja tuloksissa. Valitsimme ja toteutimme draamaa, koska se mahdollisti lasten toiminnan ja tunteiden kokemisen sekä ajattelun ilmaisemisen. Työntekijöille oli tärkeää dokumentoida lasten toimintaa, koska se mahdollisti heille lasten toiminnan, tunteiden ja ajattelun havainnoinnin. Samalla havainnoinnin aikana työntekijä antoi tilaa, aikaa ja rauhaa lasten oman luovuuden ja mielikuvituksen kasvulle ja kehittymiselle.

Varhaiskasvatuksessa ympäristökasvatukseen liittyy luonnosta ja ympäristöstä saatavat elämykset, arkipäivän ympäristöystävällinen toiminta, yhdessä tekeminen, havainnointi, tutkiminen, satu, seikkailu ja oivaltaminen. Näiden avulla lapsille tarjotaan tilanteita, joissa he voivat haistella, maistella, tunnustella, kuunnella, katsoa ja kysyä miksi. Samalla vaikutetaan lasten kestävän elämäntavan oppimiseen niin omassa elämässään kuin erilaisissa toimintaympäristöissä. (Järvinen ym. 2009, 110.) Tekemässämme ympäristökasvatuksellisessa satunäytelmässämme halusimme herätellä lasten ja työntekijöiden aisteja antamalla tilaisuuden katsoa, kuunnella, tunnustella, toimia ja kysyä meidän rakentamamme ympäristöstä ja teemastamme.

Lapsilähtöisyys merkitsee lapselle mahdollisuutta kehittää toimintaansa, ajatteluaan, tunteitaan ja ilmaisuaan. Lapsilähtöinen työskentelytapa varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa painottaa opettamisen sijasta tutkimista, oppimista ja itse tekemistä. Oppimisessa painottuu lapsen oma aktiivinen toiminta, elämyksellisyys, leikki ja sopivan haasteelliset tehtävät. Lapsilähtöinen toiminta korostaa aikuisen ja lapsen tasavertaista toimimista ja vuorovaikutusta yhteistyössä, jossa kummallakin on mahdollisuuksia tehdä aloitteita. (Järvinen ym. 2009, 34–36.) Opinnäytetyömme toiminnallisessa satunäytelmässä tarjosimme lapsille mahdollisuuden osallistua näytelmään oman ikätasonsa sekä innostuksen ja halunsa mukaan. Annoimme tilaa lasten omille ajatuksille, kysymyksille, ihmetyksille, kummastuksille sekä tilaisuuden kokea elämyksiä ja tehdä tehtäviä yhdessä turvallisten aikuisten kanssa. Tämä meidän tapamme toteuttaa lapsilähtöisyyttä oli päiväkodin lapsille toisenlaista, innostusta ja mielenkiintoa herättävää toimintaa, joka loi kokonaisuudessaan toiminnalliselle viikollemme positiivisen ilmapiirin.

Reggiolaisuudessa ajatellaan, että ympäristö on opettaja. Ympäristön halutaan antavan virikkeitä ja innostavan lapsia. Sen pitäisi antaa haasteita lasten omille ajatuksille sekä mielikuvitukselle ja rohkaista heitä kaikkiin tiedon eri mahdollisuuksiin. (Wallin 2000, 24.) Aikuistenkaan tavoitteena ei ole opettaminen vaan lasten ajatusmaailman selvittäminen, kuinka he ajattelevat asioita ja asioista. Aikuisten esittämät kysymykset ovat avoimia ja uteliaita lasten erilaisille vastauksille. Kaikki lasten antamat vastaukset ovat tasa-arvoisesti huomioon otettavia ja arvokkaita, koska ne kuvastavat lasten ajattelutapoja. (Wallin 2000, 36.) Satunäytelmään luomamme ympäristö innosti lapsia toimimaan, tuntemaan ja ajattelemaan. Se antoi tilaa lasten ajatuksille ja oman mielikuvituksen käytölle. Meidän tavoitteemme ei ollut opettaa lapsia satunäytelmän myötä, vaan olimme enemmän kiinnostuneita lasten kysymyksistä ja ajatusmaailmasta. Tämän saimme selville työntekijöille tekemämme havainnointitehtävän myötä.

Reggiolaisuudessa tehdään ero käsitteiden ”nähdä” ja ”havainnoida” välillä. Havainnoitsijalla on tarkoitus, tavoite ja näkökulma. Havainnointiin on valittava jokin näkökulma, koska kaikkea ei ole mahdollista nähdä ja taltioida yhtä aikaa. (Wallin 2000, 125.) Päiväkodin työntekijät havainnoivat satunäytelmämme aika-

na valitsemamme lapsilähtöisen näkökulman mukaan lapsia ja dokumentoivat näin lasten toimintaa, tunteita ja ajattelua. Työntekijät saivat myös kertoa omasta kokemuksestaan osallistavaan havainnointitehtävään.

6.2 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyössämme olemme noudattaneet eettisyyden ja luotettavuuden periaatteita. Eskolan ja Suorannan (1998, 56) mukaan eettisiin peruskysymyksiin kuuluu erittäin keskeisesti tutkittavien anonymiteetin eli yksityisyyden ja tutkimuksen luottamuksellisuuden turvaaminen. Opinnäytetyössämme tehdyn osallistavan havainnoinnin mukaan havainnoinnissa olleiden lasten ja työntekijöiden henkilöllisyyttä ei voi saada selville ja kaikki saamamme aineisto on käsitelty luottamuksellisesti.

Saimme toimeksiannon opinnäytetyöllemme Mehtimäen päiväkodin johtajalta Tiina Rummukaiselta. Hän antoi toimeksiannon myötä luvan mainita Mehtimäen päiväkotia nimeltä työssämme. Ennen toiminnallista toteutusviikkoa hankimme Mehtimäen päiväkodilla tarvittavan tutkimusluvan vs. päivähoidon johtajalta Anu-Helena Turtiaiselta. Tutkimuslupahakemuksessa kerroimme opinnäytetyömme tarkoituksen ja sen, mitä tulemme toiminnallisen viikon aikana tekemään. Hankimme vanhemmilta ryhmäluvut lasten osallistumiseen satunäytelmään ja sen aikana tapahtuvaan havainnointiin. Lupahakemuksissa kerroimme tutkimuksen luotettavuudesta ja annoimme myös mahdollisuuden kieltäytyä osallistumasta.

Lasten tutkimiseen liittyy omia erityiskysymyksiä tutkimusten ongelmanasettelusta, tutkimusmetodiikasta ja havaintojen tulkinnasta. Tutkijoiden on myös pohdittava tarkkaan eettisiä kysymyksiä koko tutkimuksen tekemisen ajan. Eettiset kysymykset koskevat koko tutkimusprosessia kysymyksen asettelusta tulosten julkistamiseen ja kieliasuun saakka. Tutkimuksen etiikassa on kysymys ihmisten keskinäisten suhteiden perusarvoista ja tutkijan tulee ymmärtää tutkimuskohdettaan ja kunnioittaa tutkittavien intymiteettiä. (Ruoppila 1999, 26.)

Lasten tutkimuksen erityispiirteenä on, että se kohdistuu lapsiin, joita on suojattava kaikilta mahdollisilta ajateltavissa olevilta haitoilta, joita tutkimuksesta saat-

taa seurata. Lasten hyvinvoinnin ja terveen kehityksen ylläpitäminen ja tukeminen on kaiken lapsiin suuntautuvan tutkimuksen ylin ohje. (Ruoppila 1999, 29.)

Opinnäytetyömme raportti perustuu Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun opinnäytetyöohjeistukseen. Olemme kuvanneet tässä raportissa tarkasti ja avoimesti kaikki opinnäytetyömme vaiheet ja tulokset. Ryhmäluvat ja havainnointilomakkeet olemme hävittäneet asiaan kuuluvalla tavalla.

6.3 Ammatillinen kasvu ja kehitys

Opinnäytetyömme tekeminen kasvatti meitä ammatillisesti ja vahvisti varmuutta omasta osaamisesta. Toiminnallisen opinnäytetyön tekeminen oli antoisa kokemus, joka vaati joustavuutta, päättäväisyyttä ja määrätietoisuutta. Työparisuhteemme oli projektin aikana toimiva, olemme tehneet yhdessä paljon töitä ja raportteja koulutuksemme aikana, joten olemme hioneet työkäytännöt mieleisiksemme ja todenneet niiden toimivan hienosti. Opinnäytetyömme tekemisen aikana jaoimme vastuuta ja otimme sitä vastaan sekä luotimme siihen, että hommat hoituvat. Töiden jakaminen oli helppoa, koska tunnemme toistemme vahvuudet ja molemmat osallistuivat opinnäytetyön tekemiseen tasapuolisesti.

Teimme molemmat ensimmäistä kertaa toiminnallista opinnäytetyötä ja mieles-tämme onnistuimme siinä hienosta. Saimme uusia kokemuksia toteuttaessamme lapsille ympäristökasvatuksellista satunäytelmää, tehdessämme lavasteita ja kerätessämme sekä työstäessämme tarvikkeita. Opinoissamme olleiden luovien menetelmien koimme olleen erittäin vahva ja hyvä pohja lähteä toteutamaan toiminnallista opinnäytetyötä, erityisesti toteutustavan suhteen. Valitsemme rohkeasti draaman toteutustavaksi, vaikka meillä kummallakaan ei ole aiempaa kokemusta näyttelemisestä. Olemme luovien menetelmien kautta saaneet kehittää omaa luovuuttamme ja omaksua hyviä työkaluja työkalupakkiimme tulevaisuutta varten. Opinnäytetyön suunnittelemisen, toteutus ja yhteistyökumppaneiden kanssa tehtävä työ kehittivät ammatillista työtettä sekä antoi varmuutta tulevaan työelämään.

Sosiokulttuurinen innostaminen on tärkeää sosiaalialan työssä. Innostajana voi toimia kuka tahansa henkilö, joka toteuttaa innostamisen tehtäviä ja toimintoja.

Innostaja on katalysaattori, joka auttaa aikaansaamaan erilaisia prosesseja, joiden toteuttajina ovat asiakkaat tai kohderyhmät itse. Sosiaalialan työssä on tärkeää kohdata ihmisiä ja kunnioittaa heidän itsemääräämisoikeuttaan. Toiminnallisessa opinnäytetyössämme sosiokulttuurinen innostaminen näkyi ideoiden antamisena päiväkodin toiminnalle sekä ympäristökasvatuksellisen toiminnan jatkumona.

Varhaiskasvatuksessa ja lasten kanssa työskennellessä on tärkeää tunnistaa kehittämistyön tarpeellisuus ja oman työn reflektoinnin merkitys. Reggiolaisuus ja sen myötä havainnointi sekä dokumentointi mahdollistavat lasten kohtaamisen kokonaisvaltaisesti ja sen avulla voidaan muuttaa toimintaa paremmin lasten tarpeita vastaaviksi ja lapsilähtöiseksi. Lasten kohtaaminen yksilöinä lisää lasten hyvinvointia ja antaa lapsille eväitä tulevaan, mitkä ovatkin sosiaalialan työn tärkeitä tavoitteita.

Kuva 5. "Satakielinä" satunäytelmän keinoin (Holopainen 2010).

Loris Malaguzzin runossa ”Lapsella on sata kieltä” kiteytyy ajatus siitä, että meidän aikuisten olisi tärkeää tunnistaa lapsen maailman rikkaus ja laajuus. Meidän aikuistenkaan ei tulisi unohtaa tämän oman maailmamme värejä ja sen suomia mahdollisuuksia.

6.4 Ajatuksia ja ympäristökasvatuksellisia kehittämisideoita

Joensuun kaupungin Mehtimäen päiväkodissa toteutuu ympäristökasvatus ja kierrättäminen melko hyvin. Päiväkodin ryhmät tekevät kierrätysretkiä läheiselle kierrätyspisteelle, metsäretkiä lähiympäristöön sekä kierrättävät materiaaleja askarteluissa ja leikeissä. Yhteistyö päiväkodin kanssa oli positiivista ja suhtautuminen meihin opiskelijoina oli luottamuksellista. Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys on ajankohtainen ja tärkeä asia, jota tulisi lisätä päiväkotien ja koulujen toimintaan.

Tekemämme toiminnallinen satunäytelmä jopa loi innostusta eräässä ryhmässä toteuttaa oma näytelmä. Toivomme, että olemme olleet työntekijöille innostajina käyttäen draamaa yhtenä lapsilähtöisenä menetelmänä, tuoda tietoisuutta ympäristökasvatuksen hyödyllisyydestä varhaiskasvatuksessa sekä antaa heille ideoita toteuttaa erilaisia toimintoja edullisesti ja luontoystävällisesti. Halusimme tuoda esille Reggio Emilia -pedagogiikkaa yhtenä mahdollisuutena havainnointiin, dokumentointiin ja omaan ammatilliseen kasvuun. Reggiolaisuudesta löytyy hienoja työmenetelmiä toteuttaa erilaisia toimintoja varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet tarjoavat hyvän pohjan päiväkotien kestävä kehityksen kasvatukselle. Luonnontieteellisen orientaation tavoitteena on se, että lapset oppivat ymmärtämään luonnon ilmiöitä ja niihin vaikuttavia tekijöitä. Suomen kestävä kehityksen toimikunnan koulutusjaosto on laatinut strategian, jonka mukaan kaikilla päiväkodeilla olisi vuonna 2010 oma kestävä kehityksen ohjelmansa. Suomen Ympäristökasvatuksen Seura koordinoi Suomessa kansainvälistä Vihreä lippu -ohjelmaa, joka soveltuu päiväkotien kestävä kehityksen työväliseksi. Vihreän lipun teemojen kautta etenevä toimintatapa tukee kestävä kehityksen ohjelman rakentamista. (Laininen, 2010.)

LÄHTEET

- Aarnio-Linnanvuori, E. 2010. Ympäristökasvatus: teoriaa, käsitteitä ja sisältöjä. Teoksessa Sipiläinen I. & Tukeva, P. (toim.) Ympäristökasvatus seurakunnassa. Helsinki: Kirjapaja, 10–27.
- Anttila, J. 2009. ”Kierrätys, kulutus ja roskat” Ympäristökasvatus osana viisivuotiaiden pienryhmätoimintaa. Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia ammattikorkeakoulu.
- Heinimaa, E. 2000. Suomentajan alkusanat. Teoksessa K. Wallin Reggio Emilia ja lapsen sata kieltä. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. & Kirjayhtymä Oy. 1997. Tutki ja kirjoita. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Holopainen, M. 2010. Satunäytelmän ensimmäiseen esitykseen valmistautuminen -valokuva.
- Holopainen, M. 2010. Roska-Riina ja Tyyne-mummo -valokuva.
- Holopainen, M. 2010. ”Satakielinä” satunäytelmän keinoin -valokuva.
- Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila, S. & Nivala, V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Hyvinkää: T-Print.
- Hyppönen, M. & Linnossuo, O. 2004. Zip, zap ja boing – leikkejä ja muita toiminnallisia menetelmiä hoito-, kasvatus- ja sosiaalialan koulutukseen ja työhön. Saarijärvi: Saarijärven Offiset.
- Hämäläinen, J. & Kurki, L. 1997. Sosiaalipedagogiikka. Porvoo: WSOY.
- Joensuun kaupunki, 2010. <http://www.jns.fi/Resource.phx/sivut/sivut-sosterveys/lapsi-perhe/paivahoito/mehtimaki/toiminta-ajatus.htx>, 12.8.2010.
- Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Koskinen, S. 2010. Osallisuus ja vastuu ympäristöstä. Teoksessa Sipiläinen I. & Tukeva, P. (toim.) Ympäristökasvatus seurakunnassa. Helsinki: Kirjapaja, 90–94.
- Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Laininen, E. 2010. Kestävä kehitys on kasvamista vastuuseen. Lastentarha, 3/2010, 24–25.
- Malaguzzi, L. Lapsella on sata kieltä -runo. Suomentanut Rydman, K. 2000. Teoksessa K. Wallin Reggio Emilia ja lapsen sata kieltä. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Mehtimäen päiväkotiki 2009. Mehtimäen päiväkodin esite.
- Mehtimäen päiväkotiki 2010. Mehtimäen päiväkodin esite.
- Mäkivaara, M., Sarviaho, M. & Kirjayhtymä Oy. 1999. Kivi, paperi ja sakset. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Määttänen, K. & Somervuori, S. 2009. Lapsihavainnointi päiväkodin varhaiskasvatuksen työmenetelmänä. Opinnäytetyö. Espoo: Laurea ammattikorkeakoulu.
- Rosenberg, T. 1993. Pienestä pitäen. Ympäristökasvatus ja päivähoidon ekologinen arki. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Ruoppila, I., 1999. Lasten tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa Ruoppila I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M. (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 26–29.

- Stakes, 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Suomen Reggio Emilia yhdistys ry.
<http://www.reggioemilia.ws/> 19.1.2010.
- Takala, K. 1998. Nature sounds of Finland: Sunrise by the stream /
rec.produced and edited: K. Takala. Anjalankoski.
- Tuomi, J., Sarajärvi, A. & Kustannusosakeyhtiö Tammi. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Vilkkä, H. & Airaksinen, T., 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Vilkkä, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Wallin, K. 2000. Reggio Emilia ja lapsen sata kieltä. Hämeenlinna: Karisto Oy.

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTO

SOPIJAOSAPUOLET:

TOIMEKSIANTAJA: Joensuun kaupunki/ Mehtimäen päiväkoti

Yhteystiedot: Lähteläntie 4, 80110 Joensuu

Sähköpostiosoite: tiina.rummukainen@jns.fi

OPISKELIJA: Johanna Naakka

Yhteystiedot: johanna.naakka@edu.pkamk.fi

TOIMEKSIANTOSOPIMUS:

Opiskelijat tekevät toiminnallisen opinnäytetyön. Opiskelijat toteuttavat viikolla 36/2010 toiminnallisen pedagogisen draaman aiheesta kierrätys ja ympäristökasvatus Mehtimäen päiväkodilla. Opinnäytetyö valmistuu joulukuussa 2010.

Työstä ei makseta palkkaa eikä palkkiota. Päiväkoti osallistuu materiaalien hankintaan sekä luovuttaa tilat käyttöön.

Osapuolet ovat tänään sopineet toimeksiannosta seuraavaa: (esim. rahoitus, aikarajat, tekijänoikeudet)

Toimeksiantaja

Opiskelija(t)

Opinnäytetyön ohjaajana PKAMK:ssa toimii Miia Pasanen ja Heli Makkonen

Päiväys ja allekirjoitukset

1.6.2010

Tiina Rummukainen

Johanna Naakka

POHJOIS-KARJALAN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTO

SOPIJAOSAPUOLET:

TOIMEKSIANTAJA: Joensuun kaupunki/ Mehtimäen päiväkoti

Yhteystiedot: Lähteläntie 4, 80110 Joensuu

Sähköpostiosoite: tiina.rummukainen@jns.fi

OPISKELIJA: Heli Montonen

Yhteystiedot: heli.montonen@edu.pkamk.fi

TOIMEKSIANTOSOPIMUS:

Opiskelijat tekevät toiminnallisen opinnäytetyön. Opiskelijat toteuttavat viikolla 36/2010 toiminnallisen pedagogisen draaman aiheesta kierrätys ja ympäristökasvatus Mehtimäen päiväkodilla. Opinnäytetyö valmistuu joulukuussa 2010.

Työstä ei makseta palkkaa eikä palkkiota. Päiväkoti osallistuu materiaalien hankintaan sekä luovuttaa tilat käyttöön.

Osapuolet ovat tänään sopineet toimeksiannosta seuraavaa: (esim. rahoitus, aikarajat, tekijänoikeudet)

Toimeksiantaja

Opiskelija(t)

Opinnäytetyön ohjaajana PKAMK:ssa toimii Miia Pasanen ja Heli Makkonen

Päiväys ja allekirjoitukset

1.6.2010

Tiina Rummukainen

Heli Montonen

POHJOIS-KARJALAN
AMMATTIKORKEAKOULU

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Haen/haemme lupaa suorittaa opinnäytetyöhön liittyvä tutkimus

Opinnäytetyön aihe: Toiminnallinen ympäristökasvatuksellinen draamaviikko

Tutkimuksen toteutuspaikka/-yksikkö:

Joensuun kaupunki, Mehtimäen päiväkoti, Lähteläntie 4, 80110 Joensuu

Tutkimuksen:

a) kohde/kohdejoukko: Mehtimäen päiväkodin lapset ja henkilökunta

b) aineiston keruun menetelmä: Lasten havainnointi ja henkilökunnalle tehdyt kyselyt

c) aineiston keruun ajankohta: 6. – 10.9.2010

Opinnäytetyön ohjaajat:

Heli Makkonen
Työelämäohjaaja:

Miia Pasanen

Tiina Rummukainen

Opinnäytetyön tekijät:

Heli Montonen

Johanna Naakka

Joensuussa

18.8.2010

Anu-Helena Turtiainen

LIITTEET: - tutkimussuunnitelma
- toimeksiantosopimus

Lupa lasten havainnointiin.

Hei,

Olemme sosionomiopiskelijoita Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulusta. Teemme toiminnallista opinnäytetyötä Mehtimäen päiväkodin toimeksiannosta. Tarkoituksenamme on toteuttaa syyskuussa 2010 viikolla 36 ympäristökasvatuksellinen satunäytelmä lapsille. Näytelmän aikana päiväkodin työntekijät tulevat havainnoimaan lapsiryhmää ja sen toimintaa. He kirjoittavat havainnoistaan kyselylomakkeelle, josta koostuvaa aineistoa käytämme opinnäytetyössämme. Tästä aineistosta ei käy ilmi kenenkään henkilötietoja eikä niistä pysty tunnistamaan lapsia.

Opinnäytetyömme tarkoitus on toiminnallisia ja osallistavia menetelmiä käyttäen tarjota mahdollisuus elämyksiin ja kokemuksiin Mehtimäen päiväkodin lapsille ja henkilökunnalle kierrättämisen maailmasta.

Yhteistyöterveisin sosionomiopiskelijat,

Heli Montonen, p. 050 – XXXXXXXX ja Johanna Naakka, p. 050 – XXXXXXXX

Ryhmä:

Pyydämme teiltä lupaa lapsenne osallistumiseen satunäytelmään päiväkodin tiloissa sekä havainnointiin toiminnan aikana ajalla 6.9. – 10.9.2010.

Lapsen nimi:

Vanhemman allekirjoitus:

RETKI OSALLISTAVAAN HAVAINNOINTIIN

Olemme kaksi sosionomi-opiskelijaa Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyömme Mehtimäen päiväkotiin. Opinnäytetyöhömmе liittyy toiminnallinen ympäristökasvatuksellinen viikko päiväkodissanne. Toiminnallisen viikon 6.9. – 10.9.2010 aikana esitämme lapsiryhmille ympäristökasvatuksellisen näytelmän Tyyne-mummo ja sotkettu uimaranta, jossa lapset pääsevät toimimaan sadun hahmojen kanssa. Näytelmän aikana toivoisimme teidän havainnoivan joko yhtä lasta tai useampaa lasta ja kirjoittamaan heistä havainnot ohessa olevalle havainnointilomakkeelle. Näitä havaintoja käytämme opinnäytetyössämme ja niistä ei pysty tunnistamaan lapsia eikä aikuisia.

Varhaiskasvatuksessa ympäristökasvatukseen liittyy luonnosta ja ympäristöstä saatavat elämykset, arkipäivän ympäristöystävällinen toiminta, yhdessä tekeminen, havainnointi, tutkiminen, satu, seikkailu ja oivaltaminen. Näiden avulla lapsille tarjotaan tilanteita, joissa he voivat haistella, maistella, tunnustella, kuunnella, katsoa ja kysyä miksi. Ympäristökasvatusta ovat myös tilanteet, joissa lasta ohjataan sekä kannustetaan luovuuteen, huolenpitoon, toisten huomioonottamiseen, säästäväisyyteen, itse tekemiseen, korjaamiseen ja vaikuttamiseen. Samalla vaikutetaan lasten kestävän elämäntavan oppimiseen niin omassa elämässään kuin erilaisissa toimintaympäristöissä. (Järvinen ym. 2009, 110.)

Varhaiskasvatuksen ympäristökasvatuksessa lasten tulisi saada rauhassa tutkia ympäristöä ja luontoa sekä kokea ensisijaisesti yllätyksiä ja elämyksiä. Kasvattajan tehtävänä on tuolloin hienovaraisesti havainnoida ja dokumentoida lasten tutkimuksia ja kysymyksiä sekä ohjata ongelmanratkaisutilanteissa. Lasten tutkimuksia seuraamalla ja kuuntelemalla kasvattaja saa tietoa lasta kiinnostavista asioista ja tavasta kokea maailmaa. Kirjaamia olettamuksia käyttämällä kasvattaja voi ohjata lapsen havainnontekoa kohti tiedostavaa tutkimusta. Mitä paremmin lapsen kykyä havainnoida ympäristöä on kehitetty, sitä rikkaampi lapsen elämysmaailma on. Dokumentointi tekee kasvattajan työn mielenkiintoisemmaksi ja maailma näyttäytyy rikkaampana myös aikuiselle. (Mäkivaara ym. 1999, 14–15.)

Reggiolaisuudessa ajatellaan, että ympäristö on opettaja. Ympäristön halutaan antavan virikkeitä ja innostavan lapsia. Sen pitäisi antaa haasteita lasten omille ajatuksille sekä mielikuvitukselle ja rohkaista heitä kaikkiin tiedon eri mahdollisuuksiin. (Wallin 2000, 24.) Aikuistenkaan tavoitteena ei ole opettaminen vaan lasten ajatusmaailman selvittäminen, kuinka he ajattelevat asioita ja asioista. Aikuisten esittämät kysymykset ovat avoimia ja uteliaita lasten erilaisille vastauksille. Kaikki lasten antamat vastaukset ovat tasa-arvoisesti huomioon otettavia ja arvokkaita, koska ne kuvastavat lasten ajattelutapoja. (Wallin 2000, 36.) Reggiolaisuudessa lapsi käsitetään koko ajan toimivana, ajattelevana ja kykenevänä yksilönä. (Wallin 2000, 86.) Reggiolaisuudessa tehdään ero käsitteiden ”nähdä” ja ”havainnoida” välillä. Havainnoitsijalla on tarkoitus, tavoite ja näkökulma. Havainnointiin on valittava joku näkökulma, koska kaikkea ei ole mahdollista nähdä ja taltioida yhtä aikaa. (Wallin 2000, 125.)

Osallistava havainnointi (laajemmin osallistava tutkimusote) perustuu toimintatutkimukselliseen muutokseen tähtäävään ajatteluun ja psykologiseen totuuteen. Totuus on, että ihmistä ei voi opettaa pakolla, mutta vuorovaikutuksessa molemmat osapuolet voivat laajentaa ajattelutapaansa. Osallistava havainnointi on kehitetty tilanteessa, jossa havaittiin tutkittavan yhteisön toimivan tutkimuksen ajan tutkijan kanssa aktiivisesti, mutta tutkimuksen loputtua ja tutkijan vetäytyttyä projektista hyvin alkanut toiminta hiipui nopeasti ja loppui kokonaan. Tilanteen korjaamiseksi syntyi osallistava havainnointi, jonka tavoitteena oli osallistuttaa projektiin osallistuvat henkilöt, niin että kyseinen toiminta jatkuisi ilman tutkijan tukea. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 84–85.)

Opinnäytetyömme teoriapohja koostuu varhaiskasvatuksesta, ympäristökasvatuksesta ja käytämme siinä reggiolaista kasvatustilastusta ja osallistavaa havainnointia. Tästä kaikesta olemme muovanneet opinnäytetyömme ja sen pää-tarkoituksena on tukea henkilökuntaa lasten osallistamisessa ja antaa henkilökunnalle ideoita havainnoimaan lasten toimintaa, oppimista, lasten innostumista ja kokemuksia sekä mitä lapset pohtivat ja kysyvät (toiminta – tunne – ajattelu).

Lisätietoja voi kysellä s-postilla heli.montonen@edu.pkamk.fi tai johanna.naakka@edu.pkamk.fi tai soittamalla 050-XXXXXXX/Heli Montonen ja 050-XXXXXXX/Johanna Naakka.

RETKI OSALLISTAVAAN HAVAINNONTIIN

Ryhmä:

Lasten lukumäärä:

1. Millaista mielestäsi oli lasten osallistuminen näytelmään?

2. Millä tavoin lapset innostuivat aiheestamme ja mitä tunteita se heissä herätti?

3. Mitä kysymyksiä ja ajatuksia lapsilla heräsi näytelmästä ja sen aiheesta?

4. Kerro kokemuksestasi tähän havainnointitehtävään?

Kiitokset!

t: Heli ja Johanna

Lähteenä:

Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.

Mäkivaara, M., Sarviaho, M. & Kirjayhtymä Oy. 1999. Kivi, paperi ja sakset. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Tuomi, J., Sarajärvi, A. & Kustannusosakeyhtiö Tammi. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Wallin, K. 2000. Reggio Emilia ja lapsen sata kieltä. Hämeenlinna: Karisto Oy

Kehystarina; Tyyne-mummo ja sotkettu uimaranta

Aikaisin aamulla Tyyne- mummolla on ollut tapana pistäytyä vilvoittelemassa läheisellä uimarannalla. Eräänä aamuna hän kohtaa karmaisevan näyn hienolla hiekkarannalla. Rannalla on hirmuinen määrä erilaista jätettä ja linnut ovat vielä levitelleet roskasäkit auki. Tyyne-mummo olikin aamuyöllä herännyt lokkien kirkunaan, mutta ajatellut sitten kalastajien olevan saaliineen rannalla ja jatkanut tyytyväisenä uniaan. Olisipa kannattanut kurkata ikkunasta ulos, hän olisi saanut ”tihulaiset” tuoreeltaan kiinni.

Tyyne-mummo seisoo rannalla uima-asu sekä pyyhe kädessään ja voivottelee suureen ääneen tilannetta. Hän arvelee, että roskasäkit ovat lähistöllä olevien lomamökkiläisten jälkeensä jättämiä ja siunailee ihmisten laiskuutta ja tyhmyyttä jätehuoltoasioissa. Tyyne pohdiskelee ääneen asiaa. Hän huomaa sitten rannalle tutustumisretkelle tulleet lapset ja heidän ohjaajansa ja kysyy heiltä mitä hän tässä oikein pitäisi tehdä. (mahdolliset lasten kysymykset ja ehdotukset asialle) Tyyne-mummo ehdottaa lapsille, että hän soittaisi omalle sisarentyttäreelleen.

Sisarentytär Riina on sattumoisin jätehuoltoyrityksessä töissä ja erikoistunut kierrätysasioihin. Eipä aikaakaan, kun Riina saapuu uimarannalle kierrätysäkit mukanaan. Hänen työnimensä on Roska-Riina. Tyyne-mummo esittelee lapsille Roska-Riinan ja hänen työtänsä. Roska- Riina on erikoistunut tekemään roska-partioretkiä maastoon ja keräämään pienistä paikoista erilaisia jätteitä kierrätysäkkeihinsä.

Yhdessä Tyyne-mummo, lapset ja Roska-Riina aloittavat jätteiden lajittelun. Rannalta löytyy lasipurkkeja, metallitölkkejä, limpparipulloja, maitopurkkeja, muovisia mehuastioita, käytettyjä paristoja, sanomalehtiä, aikakausilehtiä, pizzalaatikoita, metallisia säilyketölkkejä, pahvilaatikoita. (Säkit: paperi, metalli, pahvi/kartonki, kauppaan vietävät, lasi, sekajäte).

Lajittelun yhteydessä keskustellaan lasten kanssa olisiko näistä materiaaleista mahdollista tehdä jotakin muuta, kuin viedä ne vain kierrätykseen. Maitopurkeista yms. kartongista voi askarella jotain muuta, sanomalehtiä ja aikakauslehtiä.

Voi käyttää suojapapereina esim. maalaamisen yhteydessä, aikakauslehdistä voi leikata kuvia ja vaikka liimata niistä jotain paperille. Lasipurkkeja voi käyttää uudelleen, vaikka mansikkahillolle tms. Mehukanistereihin voi pullottaa uutta mehua, mitä syksyn marjasadosta on tullut tai vaikkapa askarella kylpylelun.

Kun jätteet on lajiteltu yhdessä, lapset saavat laittaa ne Roska- Riinan kierrätyssäkkeihin. Roska-Riina kiittää lapsia ja Tyynen-tätiään avusta rannan siistimisessä. Roska- Riina lähtee ”saaliineen” omalle työpaikalleen ja Tyynen-mummo pääsee jatkamaan aikomaansa uimareissua, viileään raikkaaseen veteen. Tyynen-mummo kiittää lapsia ahkerasta osallistumisesta rannan siivoukseen ja muistuttaa lapsia ympäristön huolehtimisesta.

(Tarinan käyttöoikeudet ovat opinnäytetyön tekijöillä ja Mehtimäen päiväkodilla)